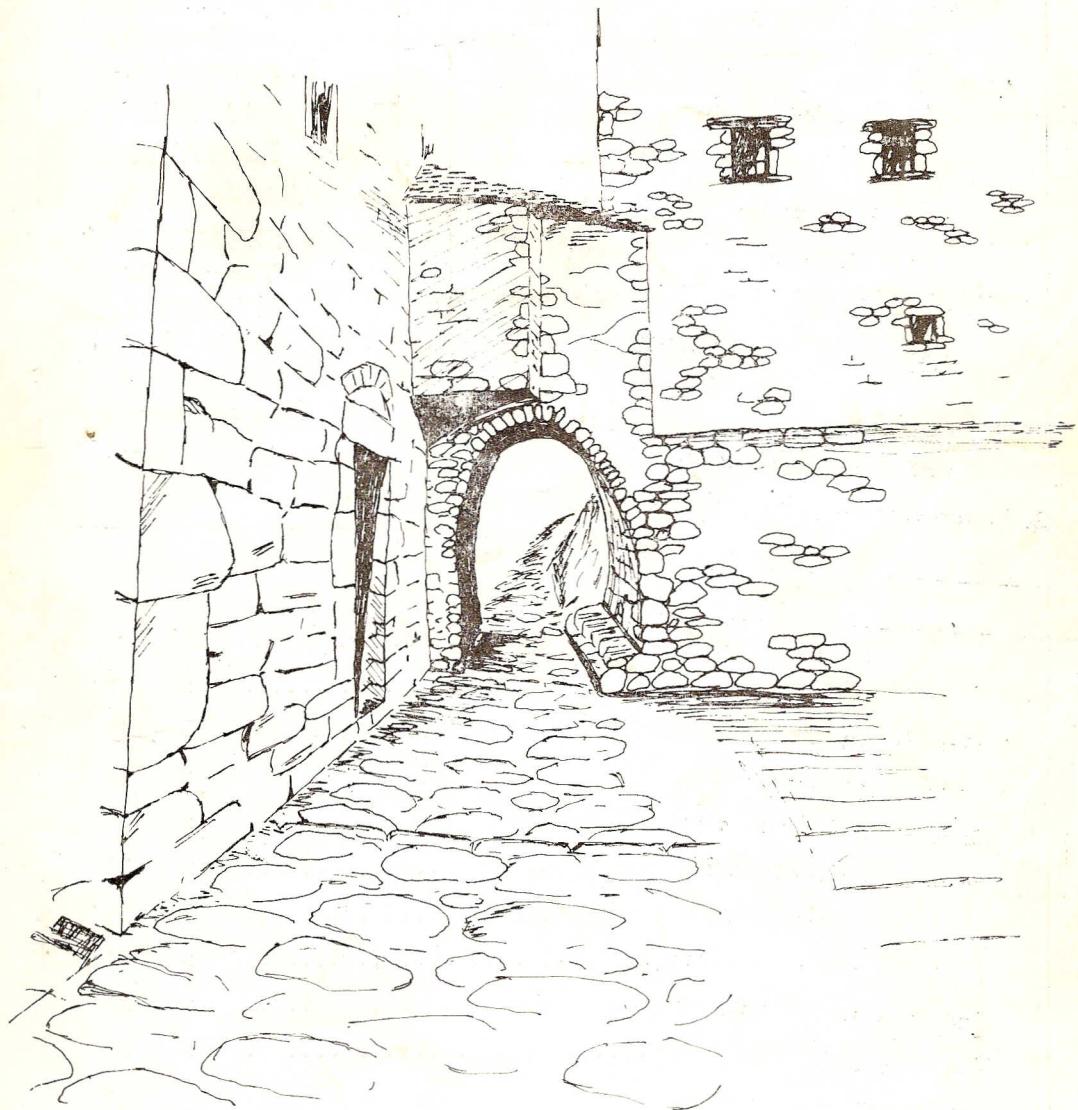

ΆΡΜΟΔΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Δεκέμβριος 1976

2

ΆΡΜΟΔΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΤΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Έκδίνεται ἀπὸ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ
μὲ τὴ συμπαράσταση
τῆς Προοδευτικῆς Ἐνώσεως Πυρσόγιαννης

ΤΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:

Γιώργος Κουρλάς

ΓΡΑΣΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Β. Κωνσταντίνου 42, Τηλ. 220.321, ΛΑΡΙΣΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΤΝΔΡΟΜΗ
Ἐσωτερικοῦ Δρχ. 140
Ἐξωτερικοῦ Δολ. 12

ΑΛΛΗΛΑΓΡΑΦΙΑ —

ΕΓΓΡΑΦΕΣ

ΣΤΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

ΚΑΙ ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ:
Θανάσης Παπαγεωργίου
Β. Κωνσταντίνου 42

ΛΑΡΙΣΑ

ΕΞΩΦΤΛΛΟ

Λεωνίδας Ντέβας

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφεῖο

«Η ΔΩΔΩΝΗ»

Κονίτσης 195 - Α. Τούμπα

Τηλ. 920.610

Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Πρῶτες ἔκτιμήσεις	Σελ.	1
Κριτικὲς - γράμματα	»	2
Μᾶς ἄργησαν... κι ἀργήσαμεν	»	12
Θέατρο στὴν Πυρσόγιαννη	»	15
Ἄφηγούνται αὐτοὶ ποὺ ἔπαιξαν	»	19
Θεατρικὲς παραστάσεις 1926—49	»	23
Μπλούκια: μετακινήσεις καὶ κτίσματα	»	26
Μαστοροχώρια	»	31
Βούζιμπιανη — Πυρσόγιαννη	»	34
Ἐνδιαφέροντα — σημειώνουν	»	36

Πρῶτες ἔκτιμόσεις

Ξεκινήσαμε τὴν ἔκδοσην αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ δημιουργήσουμε ἐναν πόλο ἔλξης ὅλων ὅσων ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας, ὅλων ὅσων προβληματίζονται γιὰ τὴ στάση ποὺ κρατᾶμε ἀπέναντι στὸ ἱστορικό τους πρόσωπο, ὅλων ὅσων νιάζονται γιὰ τὴ σημερινή τους ἐπιθίωση.

Μέσα μας κρυφόκαιγε μιὰ ἀπορία καὶ μιὰ ἄγωνία: Πόσοι εἶναι αὐτοί; Πόσοι εἴμαστε;

Βγάζοντας σήμερα τὸ δεύτερο τεῦχος, πάραμε τὴν ἀπάντησην. Οἱ συνδρομὴς ποὺ ἔρχονται, τὰ ζεστὰ γράμματα ποὺ λαβαίνουμε, τὰ τεύχη ποὺ πουλιοῦνται, δίνουν τὴν ἀπάντησην.

Θὰ καταβάλουμε κάθε κόπο νὰ ποῦμε τὰ προβλήματα τοῦ τόπου μας, τὰ σχέδια, τὰ μεράκια του, νὰ συντηρήσουμε τὸ λόγο καὶ νὰ διασώσουμε τὴν ἱστορία του.

Ἡ προσπάθειά μας αὐτή, εἶναι προσπάθεια αὐτογνωσίας καὶ ἐλπίζουμε νὰ γίνει θετικότερη, ὅσο πιὸ κοντὰ πλησιάζουμε τὴ γλώσσα μας . . .

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

Άριτολόι ... γραμματα ...

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνος Τσάτσος μὲ γράμμα του μᾶς συγχαίρει γιὰ τὸ πρῶτο μας τεῦχος.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

‘Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δρυινουπόλεως, Πιωγνωνής καὶ Κονίτσης κ. Σεβαστιανὸς μὲ ἐπιστολὴν του εὔχεται εὐόδωση στὸ ἔργο μας.

Ἐν Κονίτοῃ τῇ 2.9.76

Ἐλάθομεν τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ σας καὶ εὐχαριστοῦμεν θερμῶς. Εὔχόμενοι δὲ εὐόδωσιν τῶν καλῶν σας προσπαθειῶν ἐπ’ ἀγαθῷ τῆς ἀκριτικῆς μας ἑπαρχίας,

Διατελοῦμεν

Μετ’ εὐχῶν

† ‘Ο Δρυινουπόλεως
Σεβαστιανὸς

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ

‘Ο Νομάρχης Ιωαννίνων κ. Νικόλαος Χανὸς μὲ γράμμα του μᾶς συγχαίρει γιὰ τὸ πρῶτο τεῦχος του περιοδικοῦ:

Μία τυπικὴ ἀπάντησις διὰ τὴν ἀποστολὴν του πρώτου τεύχους τοῦ περιοδικοῦ «Άρμολοδί», θὰ ἦταν, ἵσως, ἐναρμονισμένη μὲ τὸ εὐγενὲς τῆς χειρονομίας σας, δὲν θὰ περιέκλειε, δῆμως, τὴν μεγαλειώδη τῶν αἰσθημάτων δόνησιν ποὺ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

‘Αθήνα, 21 Σεπτεμβρίου 1976

“Ελαβα τό περιοδικό “Άρμολοδί” καὶ σᾶς εύχαριστῶ. Θερμά συγχαρητήρια γιὰ τὴν προσπάθειά σας.

μεταδίδει ἡ εἰλικρινὴς ἀγάπη διὰ τοὺς προικισμένους δημουργοὺς μιᾶς ἀνεπαναλήπτου Λαϊκῆς Τέχνης.

Ἡ γοητεία τῆς εὐαισθησίας τῶν μαστόρων τῆς Ἐπαρχίας Κονίτοης, εἶναι μοναδικὴ πηγὴ δύμορφιᾶς καὶ δίκαια ἡ ὑπερηφάνεια ἐγγίζει διδαχὴ τὸν τεχνικὸ πολιτισμό, μὲ τὸν λαϊκωνικὸ ἀφορισμὸ τῶν Πυρσογιαννιτῶν: «Ἐμεῖς κτίσαμε τὸν κόσμο». Ρῆσις - βίωμα τῶν πρωτομαστόρων τοῦ λαϊκοῦ μας Πολιτισμοῦ, ἡ ὁποίᾳ διασαλπίζει ἀλήθεια τὸν μυστικὸ κανόνα τῆς Τέχνης: μὲ ἔμπνευσοιν ν’ ἀψηλώνης τὴν ψυχή, διὰ νὰ γίνουν οἱ ἀνάγκες στολίδι τοῦ χρόνου καὶ τοῦ Χώρου.

Εἰλικρινῶς ἐθαύμασα τὰ καλογραμμένα κείμενα καὶ τὴν ἀρίστην ἐκτυπωτικὴν ἐργασίαν.

Σᾶς συγχαίρω, λοιπόν, θερμῶς διὰ τὴν ἐπαινετήν σας προσπά-

ΆΡΤΗΛΟΙ ... Κριτικές ...

θειαν καὶ εὔχομαι τὸ περιοδικόν σας ν' ἀνταποκριθῆ ἀπολύτως εἰς τοὺς ταχθέντας εὐγενεῖς στόχους συλλογικῆς διακονίας, διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀκριτικῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης.

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ
Νικ. Μ. Χανδός
29.9.76 - Γιάννενα

Κ Α Θ Η Γ Η Τ Ε Σ

Ό κ. Μ. Μερακλής, καθηγητής τῆς ἔδρας τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Φιλολογίας καὶ Λαογραφίας τοῦ πανεπιστήμου Ἰωαννίνων μᾶς ἔγραψε:

Ἄγαπητοί μου φίλοι,

Συγχωρέστε με, ποὺ μὲ τόση καθυστέρηση σας γράφω τὴν γνώμη μου γιὰ τὸ «Ἄρμολόι». Σᾶς λέω εἰλικρινά, ὅτι μ' ἐνθουσίασε. "Ιωας δὲν εἶχα δεῖ ἄλλη φορὰ αὐτὸ τὸ θαυμάσιο συνταίριασμα τῆς ἀγάπης στὴν παράδοση καὶ τῆς προοδευτικότητας. Μιὰ τέτοια στάση εἶναι ἡ μόνη δημιουργική, δηποτὲ τὸ τόνισα ἥδη σὲ μία ραδιοφωνικὴ συνέντευξή μου, δηποτὲ ἀναφέρθηκα, συγκεκριμένα, στὸ δικό σας παράδειγμα. Εὔχομαι τὸ ἔργο σας νὰ μπορέσει νὰ συνεχιστεῖ.

Τὸ σπουδαστήριό μας θὰ γίνει ἔνας ἀπὸ τοὺς συνδρομητές σας.

Μὲ ἀγάπη
Μ. Μερακλής
1.12.76 - Γιάννενα

Ή κ. "Άλκη Κυριακίδου - Νέστορος, καθηγήτρια τῆς ἔδρας τῆς λαογραφίας τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστήμου Θεσσαλονίκης μᾶς ἔστειλε τὸ παρακάτω γράμμα:

Ἄγαπητοί φίλοι,

Μὲ πολλὴ χαρὰ διάβασα τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ σας, γιατὶ βρῆκα ο' αὐτὸ μιὰ ἀντιμετώπιση τῶν σημερινῶν προβλημάτων τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου πού, γιὰ μένα τουλάχιστον, εἶναι καὶ σωστὴ καὶ χρήσιμη μέσα στὶς συνθῆκες ὅπου ζοῦμε. Ἀλλὰ σᾶς συχαίρω καὶ γιὰ κάτι ἀκόμη πιὸ οπιμαντικό: συνήθως τὰ τοπικὰ περιοδικὰ — πού, ώστόσο, δηποτὲ καὶ νὰ εἶναι, εἶναι πάντοτε χρήσιμα — ρέπουν εἴτε πρὸς ἔνα λαογραφικὸ ρομαντισμό, μέσα στὸν ὅποιον ὅλα τὰ παλιὰ ἔξωραζονται, εἴτε δίνουν ἀπλῶς πληροφορίες γιὰ τὴ σύγχρονη ζωή, ἐνῶ ἡ παλιὰ παράδοση γίνεται πεζοτράγουδο. Στὸ δικό σας περιοδικὸ ἡ κοινωνιολογικὴ ἀποψη βρίσκεται σὲ σωστὴ σχέση μὲ τὴν παραδοσιακὴ λαογραφικὴ ἀντιμετώπιση, καὶ αὐτὸ μέσα στὸ πλαίσιο μᾶς ρεαλιστικῆς καὶ δρθολογικῆς ἐκτίμησης τῶν πραγμάτων. Ἀπ' ὅσο μπορῶ νὰ ξέρω, ἡ προσπάθειά σας ἀνοίγει ἔναν καινούριο δρόμο γιὰ τὴν τοπικὴ λαογραφία καὶ τὸ περιοδικό σας θὰ μποροῦσε νὰ γίνει πρότυπο γιὰ ἄλλες ἀνάλογες

Αριτολόι ... γραμματα...

προσπάθειες άπο νέους άνθρωπους.

Σας συγχαίρω και πάλι θερμά και θέλω νὰ ξέρετε ότι δύο μας στὸ Σπουδαστήριο Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εἴμαστε πρόθυμοι νὰ συνεργαστούμε μαζί σας πάνω στὶς γραμμὲς ποὺ χαράζατε μὲ τὸ πρῶτο αὐτὸ τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ σας.

Μὲ πολλὴ ἐκτίμηση
"Αλκη Κυριακίδου - Νέστορος
10.9.76 - Θεσσαλονίκη

'Ο κ. 'Απόστολος Βακαλόπουλος, καθηγητὴς τῆς ἔδρας τῆς ιστορίας τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστήμου Θεσσαλονίκης μᾶς ἔγραψε:

Άγαπητοί φίλοι,

Η εὐγενική σας και μεγάλη προσπάθεια μὲ συγκίνησε βαθιά, καθὼς γυρίζοντας ἀπὸ τὴν ἔξοχὴ βρῆκα στὸ σπίτι μου τὸ «Άριολόι». Γιὰ τὴν Πυρσόγιανη, τὰ μαστοροχώρια, τοὺς ἀνθρώπους της, τὴν ιστορία αὐτῶν και τῶν δημιουργημάτων τους, ποὺ μᾶς δένουν μὲ τὶς ρίζες τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἀξίζει κάθε προσπάθεια και κάθε κόπος.

"Ολα, κτίσματα και ἔγγραφα, πρέπει νὰ μελετηθοῦν και νὰ ἐρευνηθοῦν μὲ ἄγαπη και προσοχή. Στοὺς νέους ποὺ μὲ ἐνθουσι-

ασμὸ ξεκίνησαν τὸ ὥραϊ αὐτὸ ἔργο, καθὼς και στοὺς φορεῖς τῆς μεγάλης πολιτιστικῆς παράδοσης, ἀξίζει κάθε ἔπαινος. Ἐμπρὸς γιὰ τὸ μουσεῖο λαϊκῆς τέχνης, ποὺ πρέπει νὰ γίνῃ τὸ προσκύνημα τῶν Νεοελλήνων!!

Μὲ πολλὴ ἀγάπη
Α. Βακαλόπουλος
Θεσσαλονίκη - 3.9.76

'Ο κ. Θεοφάνης Κακριδής, καθηγητὴς τῆς ἔδρας τῆς κλασικῆς φιλολογίας και ἀρχαίας ιστορίας τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστήμου Ιωαννίνων μᾶς ἔστειλε τὸ παρακάτω γράμμα:

Άγαπητοί φίλοι,

Πολὺ εὐχαριστῶ γιὰ τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ σας και τὸ εὐγενικό σας γράμμα.

Η προσπάθειά σας νὰ σώσετε δύτι μπορεῖτε, δύσσο εἶναι ἀκόμα δυνατό, και νὰ βοηθήσετε στὴν ἀνάπτυξη τοῦ τόπου σας εἶναι ἔργο βαθύτατα πατριωτικὸ και ἀνθρώπινα πολὺ ἀξιέπαινο — σταγόνα ἐλπίδας σὲ μιὰ ἄνυδρη ἐποχή.

Τὸ πρῶτο σας οιμείωμα γιὰ τὰ Μαστοροχώρια εἶναι ούσιαστικὸ και ἀπαραίτητο. Γιατὶ τόσο πικρόχολο δύως; "Οσο δικαιολογημένη και ἀν εἶναι ἡ δυσφορία γιὰ τὴν κρατικὴ κλπ. ἐγκατάλειψη και στὸ δικό σας θέμα ὅπως και σὲ τόσα

ΑΡΜΟΛΟΙ ... Κριτικές ...

ἄλλα, πρέπει νομίζω νὰ θυμόμαστε (α) πὼς τὸ κράτος εἶμαστε ἐμεῖς, καὶ πὼς συχνά, πρὶν μᾶς ἐγκαταλείψουν οἱ ἄλλοι, ἐγκαταλείψαμε οἱ ἕδοι ἐμεῖς τὴν προκοπή μας· καὶ (β) πὼς ἡ ὅποια πικρία εἶναι κακὸς ὀδηγὸς στὴν προσπάθεια γιὰ ἀναγέννηση. Τὸ γράφω, γιατὶ μπορῶ ἀμέσως τὴν ἐκδοτική σας προσπάθεια νὰ τὴν προβάλω παράδειγμα γιὰ τὸ πῶς πραγματικὰ ἡ ἀγάπη γιὰ ἔναν τόπο μετουσιώνεται σὲ θετικὸ ἔργο, ποὺ αὐτὸ δίνει τὸ δικαίωμα μετὰ νὰ ἔχει κανεὶς καὶ ἀπαιτήσεις ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ Θεὸς μαζί σας.

Θ. Κακριδῆς

18.10.76 - Γιάννενα

Υ.Γ. Σᾶς στέλνω μὲ ταχυδρομικὴ ἐπιταγὴ 640 δρχ.: 140 συνδρομὴ γιὰ τὸ Ἀρμολόι καὶ 500 γιὰ τὸ Μουσεῖο ποὺ ἔτοιμάζετε.

Ἡ κ. Χριστίνα Δεδούση, καθηγήτρια στὴ Δ' ἔδρα κλασικῆς Φιλολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστήμου Ἰωαννίνων μᾶς ἔγραψε:

Σᾶς εύχαριστῷ θερμὰ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ πρώτου τεύχους τοῦ περιοδικοῦ «Ἀρμολόι» καὶ σᾶς συγχαίρω τόσο γιὰ τὴν ἴδεα ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐκτέλεση.

Ο κ. Ζαχ. Τσιρπανλῆς, καθηγητής τῆς ἔδρας τῆς ιστορίας μέσων καὶ νεώτερων χρόνων τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστήμου Ἰωαννίνων μᾶς ἔγραψε:

Ἄγαπητοί φίλοι. Εἶναι καιρὸς ποὺ μοῦ στείλατε τὸ γράμμα σας καὶ τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ σας «Ἀρμολόι». Σᾶς εύχαριστῷ θερμὰ καὶ γιὰ τὰ δυό.

“Αν καί, ὅπως γράφετε, δὲν θέλετε νὰ σᾶς ποῦν μπράσο, σᾶς παρακαλῶ νὰ δεχθεῖτε τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου γιὰ τὴν προσπάθειά σας αὐτῇ. Φτάνει νὰ συνεχιστεῖ γιὰ πολλὰ χρόνια καὶ νὰ ἀποκτήσει εὐρύτερη ἀπήκηση. Ξωρὶς νᾶμαι ἀπαισιόδοξος, συνήθως τέτοιες προσπάθειες στὸν τόπο μας μαραίνονται γρήγορα, κυρίως ἀπὸ ἔλλειψη οἰκονομικῶν μέσων. Γιαυτὸ καὶ σᾶς εὔχομαι ἐγκάρδια μακροχρονιότητα.

Θὰ xαρῶ πολὺ ἂν δοθεῖ ἡ εύκαιρια καὶ γνωρίσω μερικοὺς τουλάχιστο ἀπὸ σᾶς προσωπικά.

Μὲ πολλὴν ἐκτίμηση

Ζαχ. Τσιρπανλῆς

22.11.76 - Γιάννενα

Ο βουλευτής Ἰωαννίνων κ. Γεώργιος Μυλωνᾶς γιὰ τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ «Ἀρμολόι» μᾶς ἔστειλε τὸ παρακάτω γράμμα:

Αρτιτολόι ... γραμμαΤα ...

Αγαπητοί φίλοι,

Μ' άληθινή συγκίνηση διάβασα τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ ἔξαιρετικοῦ περιοδικοῦ σας, τὸ «Αρμιολόι».

Μου μίλησε, καὶ ξέρετε δὲ πώς εἶμαι ἀπὸ κείνους ποὺ ίδιαίτερα μετροῦν τὰ λόγια τους, στὴν καρδιά, κατ' εύθείαν.

Σᾶς στέλνω τὴν συνδρομή μου, καὶ θὰ σᾶς ξαναγράψω δταν διαβάσω προσεκτικὰ φύλλο μὲ φύλλο ὅλο τὸ περιοδικὸ ποὺ τώρα, μὲ τὸν ἀτέλειωτο φόρτο πολιτικῆς δουλειᾶς, μόλις νὰ ξεφυλλίσω πρόφτασσα.

Σᾶς στέλνω τοὺς χαρετισμούς μου καὶ τὰ θερμότερα συγχαρητήρια.

Γιῶργος Μυλωνᾶς
Βουλευτής Ιωαννίνων

Ο χωριανός μας κ. Κων) νος Φρόντζος, πρόεδρος τῆς Έταιρείας Ήπειρωτικῶν Μελετῶν, ἔνας ἄνθρωπος μὲ ἀδιαφολονίκητη ἀκτινοθολία στὸν εὐρύτερο Ήπειρωτικὸ κῶνο, μᾶς ἔγραψε:

Καλὴ ἡ ἔμπνευσή σας, ἐπαινετὴ ἡ προσπάθειά σας. Εἶναι φυσικὸ νὰ νοιώσω χαρὰ ἀν συμβάλλω καὶ ἐγὼ σὲ κάπι.

Μὲ τημὴ¹
Ο Πρόεδρος τῆς Ε.Η.Μ.
Κων. Φρόντζος

Αγαπητοί φίλοι, μὲ ίδιαίτερη χαρὰ καμάρωσα τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ σας ποὺ γράφουν διανοούμενοι καὶ μαστόροι καὶ διδάχτηρα ὅπως διδάσκονται πάντα διαβάζοντας κάτι ὄμορφο καὶ πρωτόβγαλτο.

Απὸ τὸ σεμνὸ ἀλλὰ ἔμπνευσμένο πρόλογό σας εἶδα προθέσεις καὶ συγκινήθηκα, ὅπως συγκινούμαστε ἐμεῖς οἱ παλιοὶ ἀπὸ τὴν φλόγα τῶν νεωτέρων μας.

Σᾶς σφίγγω τὸ χέρι ὅλων, καμαρώνω τὴν δουλειά σας καὶ εὔχομαι μακροζωία στὸ «ΑΡΜΟΛΟ·Γ·» μας τὸ ιστορικὸ καὶ λυρικὸ μαζί, τὸ βγαλμένο ἀπὸ τὴν νοσταλγία καὶ τῆς ψυχῆς τῆς Ήπειρωτικῆς τὰ κατάβαθμα.

Δικός σας

Άλέξ. Μαμιόπουλος
Πρόεδρος Ήπειρωτικῆς
Έταιρείας Αθηνῶν

Αγαπητοί φίλοι,

Πρῶτα - πρῶτα νὰ σᾶς εὐχαριστήσω θερμὰ γιὰ τὴν καλωσύνη σας νὰ μοῦ στείλετε τὸ περιοδικό.

Πιστέψτε με πώς θὰ σᾶς ἔστελνα συγχαρητήρια καὶ μόνον μὲ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ὑπότιτλου «Θέματα ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη καὶ τὰ γύρω μαστοροχώρια», ἔστω δηλαδὴ καὶ χωρὶς νὰ εἶχα κοιτάξει κα-

Αρμολόι ... Κριτικές ...

θόλου τὸ συγκεκριμένο περιεχόμενο. Αὐτὸ δέν σημαίνει μόνο καλὴ διάθεση καὶ ἀδιαφορία γιὰ τὰ κείμενα. Κάθε ἄλλο! Σημαίνει ἀντίθετα ὅτι — γιὰ μένα τουλάχιστον — καὶ μόνο ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς τέτοιας ἔκδοσης καὶ μάλιστα ἀπὸ νέους, ἀρκεῖ γιὰ νὰ χαρακτηρίσει τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἐκδοτῶν της, ἃρα καὶ τὰ κίνητρα καὶ τὴν ποιότητα τῆς Ἰδιας τῆς ἔκδοσης. Δὲν νομίζω πῶς μιὰ τέτοια ἀντιμετώπιση εἶναι ὑπερβολική, ἵδιαίτερα σήμερα ποὺ κυριαρχοῦν τὰ «παχειά» λόγια. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχει ἰδιαίτερη σημασία ἡ στροφὴ σὲ μιὰ πιὸ οὐσιαστικὴ καὶ ὅχι κραυγαλέα προσπάθεια αὐτογνωσίας. Σ' αὐτὴν τὴν κατεύθυνση δικινδυνος εἶναι ἡ κατάληξη στὴν στείρα παρελθοντολογία τῆς «παλιᾶς καλῆς ἐποχῆς».

Ἡ ἀποφυγὴ αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς θεώρησης εἶναι ἡ δεύτερη ἐπιτυχία τοῦ περιοδικοῦ.

Ἐκεῖνο ποὺ τώρα πιὰ ἀπομένει εἶναι ἡ προσπάθεια γιὰ περισσότερες σελίδες, πρᾶγμα ἐλπίζω ἐφικτὸ στὸ ἄμεσο μέλλον, γιατὶ τὸ «Ἀρμολόι» ἀρχίζει νὰ γίνεται εὐρύτερα γνωστὸ καὶ θὰ συγκεντρώσει γύρω του καὶ ἄλλους συνεργάτες καὶ οἰκονομικοὺς ἐνισχυτές.

Φιλικώτατα
Μίλτος Πολυβίου

΄Αγαπητοί μου φίλοι,

Πῆρα τὸ «Ἀρμολόι», τὸ διάβασα καὶ ἂν πῶ ἀπερίφραστα τὴ γνώμη μου, ἴσως φανεῖ ὑπερβολική.

Σπάνια ἐπαρχιακὸ περιοδικὸ μπόρεσε ποτὲ νὰ δώσει καὶ νὰ πεῖ μὲ τέτοια ποιότητα καὶ ἀγάπη, ὅπως τὸ «Ἀρμολόι».

Πρώτη φορὰ τοπικὸ περιοδικὸ ἀξιοποίησε συλλογικὰ τὸ δυναμικὸ νέων ἀνθρώπων καὶ ξέφυγε ἀπὸ τὴν φτηνὴν πατριδοκαπλείαν καὶ μικροτοπικὴ σκοπιμότητα.

Μελέτες μὲ τέτοια ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση καὶ βασανιστικὴ έρευνα δὲν τὶς συναντᾶς εὔκολα.

Προσωπικὰ μὲ συγκινήσατε. Αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ κειροκροτήσω καὶ νὰ συγχαρῶ μ' ὅλη μου τὴν καρδιὰ τὸ περιοδικό σας. «Ἄς ἀνοίξουν τὰ μάτια τους κι ἀς φωτιστοῦν ἀπ' τὸ παράδειγμά σας ὅσοι νομίζουν πῶς ἀγαποῦν καὶ ὑπηρετοῦν τὸν τόπο τους.

Μ' ἐκτίμηση
Νίκος Λογοθέτης
΄Αρχιτέκτονας - Αθήνα

΄Αγαπητοί μου φίλοι...

Σᾶς συγχαίρω θερμὰ γιὰ τὸ «Ἀρμολόι» σας. Μὲ συγκίνησε ἰδιαίτερα ἡ προσπάθειά σας νὰ ἐκφράσετε σ' αὐτὸ μὲ γνήσιο ὑφος καὶ ἀγνὲς προθέσεις: ίστορίες καὶ

Αριθμόί ... γραμματα ...

προβλήματα της μαστορικής έργατικής τάξης της Ήπειρου μας, της τόσο άγαπημένης μου και βιωμένης από τα μικράτα μου.

Τὸ περιοδικό σας εἶναι ἔνα ζωντανὸ παρόν αὐτῶν τῶν βασανισμένων μας μαστόρων, τοῦ ἕδιου τοῦ ἡπειρώτικου λαοῦ ποὺ πέρασε ἀπὸ τόσες συμπληγάδες.

Αὐτῶν τῶν μαστόρων ἄξιοι ἀπόγονοι κι ἐσεῖς, προχωρεῖστε μὲ θάρρος καὶ αἰσιοδοξίᾳ στοὺς εὐγενικοὺς καὶ πολιτιστικούς σας οκοπούς.

Μὲ πατριωτικὰ αἰσθήματα

Δικός σας

Λάμπρος Μάλαμας

Συγγραφέας

15.11.76 - Γιάννενα

ΟΙ ΧΩΡΙΑΝΟΙ ΜΑΣ

Οἱ ξενιτεμένοι χωριανοί μας στὴν Ἀμερικὴν ἀνταποκρίθηκαν μὲ συγκίνησον καὶ μοναδικὴν ἀγάπην στὸ «ΑΡΜΟΛΟΪ».

Τοὺς εὐχαριστοῦμε.

Ἄγαπητοί μας φίλοι,

Ἐκ μέρους ὅλων τῶν Πυροσιγιαννιτῶν Ἀμερικῆς, σᾶς στέλνομε τὶς καλύτερες εὐχές καὶ τὰ θερμὰ συγχαρητήρια γιὰ τὴν καλύτερη ἐπιτυχία στὸ ἔργο σας.

Εἰλικρινὰ συγκινηθήκαμε ὅλοι μας διαβάζοντας τὸ «Ἀριθμόν» τὸ ὅποιο ἐσεῖς μὲ τὴν ἀγάπην σας γιὰ

τὸ χωριό μας, γράψατε μὲ τόση φροντίδα καὶ μᾶς φέρατε καὶ μᾶς κοντά σας, ξεχνώντας γιὰ λίγο τὴν πίκρα τῆς ξενητᾶς.

Ἡ νοσταλγία γιὰ τὴν Πατρίδα καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸ μέρος ποὺ γεννήθηκαν οἱ γονεῖς μας καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς, εἶναι πολὺ μεγάλη.

Σᾶς χρωστοῦμε μεγάλη εὐγνωμοσύνη καὶ ύποχρέωση ποὺ μὲ τὸν μόχθο τὸν ὅποιο καταβάλλεται νὰ γίνῃ τὸ ἔργο σας, μᾶς φέρνει καὶ μᾶς ἔστω καὶ νεορά, στὴν μικρὴ πατρίδα μας, θυμίζοντας τὰ παιδικά μας χρόνια, τὶς χαρές, ἀκόμη καὶ τὶς πίκρες ποὺ περάσαμε.

Τὸ ποσὸν εἶναι μηδαμινὸ μπροστὰ στὴν χαρὰ ποὺ μᾶς δώσατε. Θὰ προσπαθήσουμε μὲ κάθε τρόπο καὶ ὅσο δ καθένας δύναται, νὰ φανοῦμε ἀντάξιοι καὶ νὰ κάνωμε ὅ,τι εἶναι δυνατὸν γιὰ τὸ χωριό μας.

Σὲ σᾶς ὅλους σας ποὺ βοηθήσατε νὰ γίνῃ αὐτὸν τὸ σπουδαῖο ἔργο, σᾶς στέλνομε τοὺς χαιρετισμούς μας καὶ τὶς θερμὲς εὔχες μας γιὰ τὴν συνέχιση τοῦ ἔργου σας γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου μας.

Μὲ εἰλικρινῆ φιλία καὶ ἀγάπη

Γιώργος Τσούβαλης

καὶ ὅλοι οἱ ἐν Ἀμερικῇ

Πυροσιγιαννίτες

Νέα Υερσέϋ - Σεπτέμβριος 1976

Έφημερίδες - περιοδικά

Συγκινητική ύπηρξε στὸ πρῶτο τεῦχος ἡ προβολὴ τοῦ περιοδικοῦ μας ἀπὸ τὸν πανελλήνιο τύπο.

Οἱ ἡμερήσιες πρωΐνες καὶ ἀπογευματινὲς ἔφημερίδες Ἀθῆνας καὶ Θεσσαλονίκης, ΑΚΡΟΠΟΛΗ, ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, ΑΥΓΗ, ΑΘΗΝΑΪΚΗ, ΒΗΜΑ, ΒΡΑΔΥΝΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΝΕΑ, ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ καὶ τὰ περιοδικὰ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ, ΝΕΑ ΔΟΜΗ, ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΓΙΑ, ΕΠΙΚΑΙΡΑ, ΠΕΡΡΑΙΒΙΑ, ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, παρουσίασαν τὸ «ΑΡΜΟΛΟΪ» στὸ δεύτερο δεκαπεντήμερο τοῦ Αύγουστου καὶ ἐπισήμαναν τὴν ἐνδιαφέρουσα ὥλη του.

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΒΔΟΜΑΔΙΟ ΒΗΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ἡ ἔφημερίδα ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ ποὺ βγαίνει στὰ Γιάννενα, στὴν ἐπώνυμη στήλη τοῦ Π. Γηρομερίτη ἔγραψε, μὲ τὸν τίτλο «ΑΡΜΟΛΟΪ» (ἐνα περιοδικὸ τῶν μαστοροχωριῶν τῆς Κόνιτσας) τὰ ἔξης:

«Ἔναι ἔνα ἀδιαφιλονίκητο γεγονός ὅτι οἱ ταξιδεμένοι Ἡ-πειρῶτες, ὅσο μακρὺν καὶ ἀν βρίσκονται, ἔχουν τὶς φίλες τους στὴ γῆ τῶν πατέρων τους καὶ ἀπ' τὸν χυμούς της ἀντλοῦνται τὴ δύναμή τους: τὶς ἡπειρωτικές καταβολές τους. Κι' ὅσοι τὶς χορημοποιοῦν, τὶς βάζουν κορωνίδα τους καὶ τὶς αἰλίνουν στὴν ψυχή τους, ἔχοντες σὰν ἄτομα ἢ διάδεις. Οἱ ἔνοι τὰ συμπυκνώνουν μὲ δυὸ λέξεις: «Ἔναι Ἡ-πειρῶτες». «Ἔναι Ἡ-πειρῶτες» ποὺ λένε πολλά, τὰ λένε δὲ.

Ἀπ' τὶς χιλιάδες Ἡ-πειρῶτες τῆς διασπορᾶς, εἶναι πολλοί, ποὺ αὐτὸ ποὺ λέμε «Ἡ-πειρωτισμό», τὸ ξοῦν σὰν ἴδεια, ἀλλὰ μάρτυρες σαν τὸ συγκεκριμένοποιήσουν μὲ κάτι περισσότερο, ἀπὸ τὸ μικρὸ δῶς τὸ πιὸ μεγάλο, σὲ προσπάθειες. Μιὰ ἀπ' αὐτές, ἀλλὰ τὶς μεγάλες, τὶς φιτευνὲς ποὺ ξα-

φνιάζουν, θὰ λέγαμε, τὴν ἔχουμε μπροστά μας, τὴν χωρόμαστε καὶ τὴν καμαρώνουμε. Μᾶς γεμίζει ἐλπίδες, εἶναι ἔννοια ἐλπιδοφόρο μήνυμα.

Δὲν εἶναι οὕτε λεφτὰ γιὰ κάπιο σκοπό, ἢ ἡ πληροφορία γιὰ τὴν θεραπεία μᾶς ἀνάγκης κάπιοι χωριστοῖ, ἢ διμάδιας χωριῶν. Εἶναι πολὺ μεγαλύτερο, ὑψηλότερο, θαυμασιότερο, ἀληθινὸ δημοφηγιακό προσπάθεια. Εἶναι ἔνα περιοδικό, ποὺ μᾶς ἤλθε ἀπὸ τὴ Λάρισα, ἀλλὰ ποὺ εἶναι Ἡ-πειρωτικό, ὅσο τίτοτε ἄλλο, ὀφεῖ κάθε γραμμὴ τοῦ μοσχοβολάει Ἡ-πειρο, καὶ Ἡ-πειρῶτες μακρυνοῦν δῶς τὸν τωρινός, Ἡ-πειρῶτες μὲ φοίτασμένα κέρια μὲ λασπωμένα ρούχα.

Τέποτε δὲν μποροῦσε νὰ ἤταν περισσότερο ἐπιτυχημένο, ἢ ἐκφραστικό, γι' αὐτὸ ποὺ εἶ-

ναι οἱ ἐκδότες του — γιατὶ ἀν δὲν εἶναι οἱ ἰδιοὶ ἤταν οἱ πρόγονοι — γι' αὐτοὺς ποὺ ἀπευθύνεται καὶ γι' αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ ἐκφράζει, ἀπ' τ' ὅνομα ποὺ ἔδωκαν οἱ νονοὶ στὸ περιοδικό: «ΑΡΜΟΛΟΪ».

Ἄρμολοϊ γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν τέχνη, ἀρμολοϊ γιὰ νὰ ἐκφράζει τὴν ἀγάπη, τὸν πόνο, ἐνδιαφέρο καὶ προβληματισμόν, τοῦ ἔνα, τῶν πέντε καὶ δέκα καὶ ὅλων μαζί. Ἄρμολοϊ σμαὶ ὅλων αὐτῶν τῶν αἰσθημάτων ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ ἀπόκτημα αὐτὸ — τὸ περιοδικό — εἶναι Πυρσογιαννίτικο μὲ φιλοδοξία νὰ ἐκφράζει ὅλα τὰ γύρω μαστοροχώρια.

Μᾶς ξάφνιασε τὸ τόλμημα, ἀλλὰ δὲν μᾶς ξάφνιασε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη γιατὶ δῶς τώρα, οἱ Πυρσογιαννῖτες μᾶς ἔχουν συνηθίσει σὲ πολλά, μὲ τὴν Προοδευτικὴ «Ἐνωσή τους καὶ τὰ ἐπιτεύγματά της, γενικὰ δὲ μὲ τὴ ξωτανὴ παρουσία τους, θὰ λέγαμε ἀπὸ τότε ποὺ φιάστηκε δὲν κόσμος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ τὸ διεκδικοῦν. Πῶς νὰ μὴν πρω-

τοτυπήσουν σ' ἔνα περιοδικό;...

Ξάφνιασμα είναι κι' ὅτι τὸ περιοδικὸ βγάλνει στὴ Λάρισα, δὸς συντακτικὴ ἐπιτροπὴ μὲ τὴ συμπαράσταση τῆς Προοδευτικῆς "Ἐνωσης Πυρσόγιαννης, κι' ὅπις ἀναφέρει στοὺς στόχους του — πρῶτο σᾶν καταστατικὸ δημοσίευμα τῆς σύνταξης — εἶναι συλλογικὴ προσπάθεια ἐργαζομένων καὶ σπουδαστῶν.

Μιὰ «ἀδυναμία» μας, ἀπ' αὐτὸ ποὺ εἴμαστε καὶ μένονμε, πρῶτα εἴδαμε τὸ «ΑΡΜΟΔΟ·Ι·» στὴν ἐμφάνιση, τύπωμα, χαρτί, ἔξωφυλλο, διάταξη ψῆλης. "Αν καὶ πρῶτο τεῦχος — καὶ πάντοτε δύσκολο, ὅταν μάλιστα ἔκτυπώνεται μακρινὰ

ἀπ' τὴν ἔδρα τῆς σύνταξης — βαθμολογεῖται ἄριστα, ἐλπίζοντας ὅτι στὰ ἐπόμενα φύλλα, θὰ τοῦ βάζουμε κι' δξεῖες.

"Η ὑλη του διαλεγμένη καὶ φροντισμένη — καὶ λογοραμένη — ἀναφέρεται στὸ «χθὲς» τῶν μαστοροχωριῶν καὶ στὸ «σήμερα».

Σημειώνουμε δὲ μὲ ἴκανοποίηση ὅτι οἱ μαστοροχωρίτες τῆς Κόνιτσας, ἐνῶ θὰ τοὺς δικαιολογοῦνταν καὶ μὰ ἔπαρση εἶναι σεμνοί: Δὲν μονοπωλοῦν — γράφουν — «τὶς ἀγωνίες καὶ τὸν ἀγώνα γιὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐπαρχίας μας, ποὺ φορεῖς τους εἶναι ἀρκετοὶ ντόπιοι καὶ κρατικοὶ παράγοντες, ἀλλά, πιστεύει, ὅτι εἶναι μιὰ ἀκόμη φωνὴ στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν πρόσδοτο τοῦ τόπου».

Τὸ περιοδικὸ δεσμεύεται

στὸ σκοπό του. Μιὰ ἐπιτυχία — καὶ βάση τῆς ἐπιβίωσης του — θὰ εἶναι νὰ ἐμμείνει σ' αὐτὸν. Γενικὰ ξεκινάει μὲ γερές βάσεις, ὅπως κάνονταν οἱ μαστόροι ὅταν θεμελιώνουν ἔνα σπίτι. Βλέπουμε ἀγκονάρια στὸ περιοδικό (προθέσεις, ὑλη κ. λ.π.) ποὺ δείχνουν τὴν καλὴ θεμελίωσή του.

"Ἐλπίζουμε δὲ ὅτι ὅλοι οἱ Πυρσογιαννῖτες — καὶ τῶν γύρω χωριῶν — θὰ τὸ ἀγαπήσουν, θὰ τὸ ἐνισχύσουν ἡθικὰ κι' ψηλιά. Οἱ πρωτοπόροι τῆς ἐκδόσεως χρειάζονται — καὶ τὸ ἀξίζουν — αὐτῆς τῆς ξεστασιᾶς, θὰ εἶναι τὸ θεμέλιο τοῦ περιοδικοῦ.

Πιστεύουμε δὲ ὅταν τὴν ρίζην γρήγορα θὰ μᾶς δώσουν τὴ χαρὰ — χωρὶς βιασύνη — νὰ τὸ δοῦμε δίμηνο, γιατὶ δχι καὶ μηγιαδιό.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Τὸ μηνιαίο περιοδικὸ τῶν Ιωαννίνων ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ἔγραψε τὰ ἔξης μὲ τίτλο «ΑΡΜΟΛΟ·Ι·»:

"Ἐνα πρωτότυπο περιοδικό, ποὺ ἵσως ἀνοίγει κι' ἔνα δρόμο γιὰ εἰδικὲς περιοδικὲς ἐκδόσεις στὸν χῶρο μαῖς τοπικῆς παραδόσης, εἶναι τὸ «Ἀρμολόι» (τοιχοποίεα τῶν σπιτιῶν). «Τὸ «Ἀρμολόι» βγάλνει ἀπὸ ἀγάπη, μεράκι καὶ φροντίδα γιὰ τὸ χωριό μας, τὴν Πυρσόγιαννη (Κονίτσης Ηπείρου)» καὶ «θεωρεῖ ὅτι ἔκπληρωνει μιὰ πρωταρχικὴ ὑπο-

χρέωση συμμετέχοντας στὴν ἴστορικὴ καὶ κοινωνικὴ ἔρευνα τοῦ τόπου μαῖς». Μὲ αὐτοὺς τοὺς στόχους, ποὺ καθορίζονται ἀπ' τὸ πρῶτο τεῦχος, ἡ ὥραία πρωτοβουλία τῆς διμάδαις ποὺ ἀνάλαβε τὸν ἀθλό, μὲ τὴν συμπαράσταση τῆς Προοδευτικῆς "Ἐνώσεως Πυρσόγιαννης, κάνει ἔνα ἀξιέπαινο καὶ ὑποσχετικὸ ξεκίνημα γιὰ νὰ κρατήσει τὶς ἀξίες τῆς λαϊκῆς ἀρ-

χιτεκτονικῆς καὶ τῆς παραδοσῆς τῶν μαστόρων ἀπ' τὴν δονομαστὴ τούτη περιοχή, καὶ γιὰ νὰ ἀποθησαυριστοῦν τὰ στοιχεῖα, οἱ μαρτυρίες καὶ ἡ φυσιογνωμία τοῦ τόπου τους. Γι' αὐτό, οἱ ἀνθρώποι ποὺ είληχαν τὴν ἔμπνευση, τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη γ' αὐτὴν τὴν ἔκδοση, προσφέρουν μεγάλην ὑπηρεσία, δχι μονάχα γιὰ τὸν τόπο τους, ἀλλὰ γενικώτερα καὶ εἰδικώτερα, γιὰ τὴν ἐπαρχία, ἀφοῦ τὸ «Ἀρμολόι» βγαίνει στὴν Λάρισα.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΣΟΣ

‘Η έφομερίδα ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ στὴν στήλη βιβλιοπαρουσίασσος καὶ μὲ τὸν τίτλο «ΑΡΜΟΛΟ·Ι·» - «ἡ ζεχασμένη ἐ- παρχία» ἔγραψε:

Μιὰ διαφορετικὴ ἀντιμετώπιση τῆς ἐπαρχίας γίνεται μὲ τὴν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ «Ἀρμολόι».

Ἐκδίδεται μὲ στόχο του νὰ

βοηθήσει στὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς ἐπαρχίας καὶ εἰδικώτερα τοῦ χωριοῦ τῆς Πυρσόγιαννης, ποὺ βρίσκεται στὴν Ἡπείρῳ.

Τὸ περιοδικὸ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ στὴν ἐπώνυμη στήλη τοῦ Ντ. Ταξιάρχη ἔγραψε.

«Ἀρμολόι»: Τεῦχος 1. Μιὰ προσεγμένη σὲ περιεχόμενα καὶ ἐμφάνιση τοίμην ἔκδοση μὲ θέματα ἀπὸ τὸ χωριό Πυρσόγιαννη καὶ τὰ γύρω Μαστοροχώρια.

Τὸ περιοδικὸ «Φθιωτικὰ Γράμματα» σημειώνει γιά τὸ «Ἀρμολόι»:

Ἐύγενικοὶ νέοι φίλοι μας, ποὺ κατάγονται ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη καὶ τὰ Μαστοροχώρια τῆς Ἡπείρου, μᾶς ἔστειλαν τὸ 1ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τους «ΑΡΜΟΛΟ·Ι·».

Ἡ ἀφογη ἐμφάνιση καὶ ἡ ἐνδιαφέρουσα ὥλη του, καθὼς

Ἐτσι μέσα ἀπὸ τὴν ἰστορικὴ καὶ κοινωνικὴ ἔρευνα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας ἐλπίζει ὅτι θὰ συμβάλει οὐσιαστικὰ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ τόπου. Πρόκειται γιὰ ἀξιοπρόσεκτη καὶ ἴδιαίτερα σημαντικὴ προσπάθεια ποὺ ἀξίζει νὰ βρεῖ μιμητές.

καὶ ἡ γνώση τῶν δυσκολιῶν τῆς ἔκδοσης ἐνὸς περιοδικοῦ μὲ περιορισμένα, ἀν δχι ἀνύπαρκτα μέσα, μᾶς προκάλεσαν τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὸ θαυμάσιο ἐπίτευγμα τῶν προοδευτικῶν νέων τῆς Πυρσόγιαννης. Τοὺς σφίγγουμε τὸ χέρι καὶ τὸν εὐχόμαστε νὰ μὴν χάσουν τὸν ἐνθουσιασμό τους μπροστὰ στὶς δυσκολίες ποὺ θὰ συναντήσουν.

Διευκρινίζουμε πῶς τὸ περιοδικό μας στηρίζεται ἀποκλειστικὰ στὴ δικῇ σας συνδρομή. Πιστεύουμε πῶς ὁ καθένας πρέπει νὰ στείλει τὴν συνδρομή του στὰ κεντρικὰ γραφεῖα τῆς Λάρισας (στὴ διεύθυνση, Ἀθανάσιο Παπαγεωργίου, Βασιλέως Κωνσταντίνου 42, γιὰ τὸ «ΑΡΜΟΛΟ·Ι·» - τηλέφωνο 229.321).

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο διευκολύνετε τὸ ἔργο τῶν ἀνταποκριτῶν μας στὶς διάφορες πόλεις τῆς Ἑλλάδας καὶ εἰδικώτερα τῆς Ἀθήνας, προωθεῖτε τὴν τακτικὴ καὶ ὄργανωμένη ἔκδοση καὶ κυκλοφορία τοῦ περιοδικοῦ καὶ τέλος βοηθᾶτε στὴν καλύτερη ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων ποὺ ὑπάρχουν γιὰ γόνιμη ἐπικοινωνία μεταξύ μας καὶ μὰ πιὸ δημιουργικὴ στάση ἀπέναντι στὸν τόπο μας.

**Māc
ἄργοσαν...
κι
άργόσαμαν**

”Αρχισε ἀπὸ φέτος ἡ ἐπίσημη ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος τοῦ Ε.Ο.Τ. γιὰ τὴν δρθιολογιστική, τουριστικὴ ἀξιοποίηση τῶν παραδοσιακῶν οἰκισμῶν τῆς χώρας. Τὸ πρόγραμμα προστασίας πρέπει νὰ ἐνταχθεῖ σὲ μὰ γενικότερη κοινωνικὴ κρατικὴ πολιτική. Δὲν εἰδαμε κανένα ἀπ’ τὰ μαστοροχώρια τοῦ Γράμμου, βρυσομάνες τῆς λαϊκῆς μας τέχνης, νὰ χαρακτηριστεῖ προστατεύμενο.

Κι δμως προστατεύονται περιοχὲς ποὺ αἰδὼν τῷ Τούρνοβίτες καὶ Λισκατσίτες ταγιαδόροι, Χιονιαδίτες ἀγιογράφοι, Πυροσογιαννίτες καὶ Βουρμπιανίτες πελεκητάδες σημάδεψαν καὶ καθιέρωσαν μὲ τὴν τρανή τους μαστοριά, μὰ μαστοριὰ σὰν τὸ ἔνστικτο ἀλληλινή.

”Αν ἀπόμεινε κάτι δρθιο ὀπόμα, μετὰ τὴν ἐρήμωση, τὴν ἐγκατάλειψη, τοὺς πολέμους, τὴ φθορὰ καὶ τὶς κλοπές, ἔρχεται τῷ οὐρανῷ καὶ ἡ ἀδιαφορία γιὰ νὰ σφραγίσει τὸ θάνατό του.

.....
Χρόνια πάσχισε ὁ Εὐριπίδης Σούρλας γιὰ τὴ διάσωση τῆς πολιτιστικῆς αληρονομιᾶς τοῦ τόπου μας.

Μοναδικὸς μελετητὴς τῆς ἴστορίας του, συγκέντρωσε καὶ παρουσίασε μὲ εὐλάβεια καὶ ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση, δ.τι ὑλικὸ κυρίως σὲ ἔγγραφα, μιόρεσε νὰ διασώσει ἀπ’ τὴν ἀδιαφορία τῶν κατόχων καὶ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου.

”Απ’ τὶς ἀρχὲς τοῦ '50 κατέβαλε προσπάθειες γιὰ τὴ διάσωση καὶ μετατροπὴ σὲ διατηρητέο μνημεῖο, τοῦ παλιοῦ ἀρχοντικοῦ τοῦ Γιάννη Σούρλα.

”Αποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν του ἦταν νὰ πάρει τὸ χειμώνα τοῦ '58 ἀπ’ τὴ διεύ-

τῆς Σύνταξης

Πυρσόγιαννη 1936

θυνση ἀναστηλώσεως και ἐκκλησιαστικῆς
ἀρχιτεκτονικῆς τὴν παρακάτω ἔγκρισην:

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**
Διεύθυνσις Ἀναστηλώσεως
και Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς
Ἀριθμ. Πρωτ. 8890) 1237

'Ἐν Ἀθήναις τῇ 3.2.1958

Θέμα: Ἐγκρίνεται ἡ μετατροπὴ τῆς Ἰ-
στορικῆς οἰκίας Γιάννη Σούρλα εἰς «Πα-
τριδογνωστικὸν Μουσεῖον».

Εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὴν ἀπὸ 18.1.58 υ-
ποβληθεῖσαν πρὸς ἡμᾶς ὑμετέραν αἴτη-
σιν γνωρίζομεν ύμῖν:

Μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμ-
βουλίου διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀ-
ριθμ. 24.5.6.1958 συνεδρίου αὐτοῦ ὅτι ἔγ-
κρίνομεν τὴν μετατροπὴν τῆς εἰς ἴστορι-
κὸν διατηρητέον μνημεῖον ἀνακηρυχθεί-

σης οἰκίας «Γιάννη Σούρλα» ἐν τῷ χωρίῳ
Πυρσόγιαννη Κονίτσης εἰς πατριδογνω-
στικὸν μουσεῖον.

**Ἐντολὴ τοῦ 'Υπουργοῦ
Ο Διευθυντὴς τῆς Ἀναστηλώσεως
Α. ΟΡΛΑΝΔΟΣ**

‘Ο Εὐριπίδης Σούρλας ἔκανε τὸ καθῆ-
κον του στὴν ἴστορία τοῦ τόπου του. Τιμὴ
τοῦ πρέπει καὶ μίμηση.

‘Απὸ τότε κοντεύονταν εἶκοσι χρόνια. Στὸ
παλιὸ Σουρλέικο μὲ τὴ σπάνια ἀρχιτεκτο-
νική του δὲν ἀπόμεινε πέτρα δρθια. Κά-
πως ἔτσι χαρακτηρίζονται διατηρητέα καὶ
κάπως ἔτσι ἔγκαταλείπονται τὰ μνημεῖα τῆς
λαϊκῆς μας τέχνης ἀπ' τοὺς ἀριθμόδιους κρα-
τικοὺς παράγοντες.

Δυστυχῶς, στὴν ἀδιαφορίᾳ αὐτὴ προσ-

τέθηκε καὶ ἡ δική μας. Γιατὶ πολλοὶ εἶχαν τὴν γνώσην καὶ τὴν ἴκανότητα — ἴδιαιτερα οἱ σπουδαγμένοι — νὰ προτείνουν λύσεις καὶ νὰ βάλουν ἔνα λιθαράκι αὐτὰ τὰ χρόνια ποὺ καὶ ὑλικὸν ὑπῆρχε καὶ παλιὰ σπίτια σώζονταν. Δὲν εἴδαμε δῆμος δημιουργικὰ οὕτε ἀφομοιώσαμε σωστὰ τὴν ζωντανὴν τέχνην τοῦ τόπου μας. Ἀφήσαμε κι ἔγιναν «γκρεμάδα» μνημεῖα μᾶς πολύχρονης δημιουργίας ἐπεξεργασίας μὲ δόλο τους τὸ λαϊκὸν αἴσθημα ποὺ δὲν ἦταν ἄλλο, ἀπ’ τὴν ἔκφραση αὐτῶν τῶν γονιῶν μας μαστόων.

Μάθαμε νὰ βλέπουμε τὰ χωριά μας μὲ τὸ μάτι τοῦ προσωρινοῦ ἐπισκέπτη, χωρὶς καμιὰ συμμετοχὴ καὶ ἀνάληψη εὐθύνης στὰ προβλήματά τους. Μάθαμε νὰ κερνᾶμε ἔνα καφὲ κι ἔνα κουτί λουκούμια μὲ σκόπιμη ἀπλοχεριὰ καὶ νὰ ἀνηφορίζουμε κάθε καλοκαίρι γιὰ τὸ ἀρνὶ τῆς Παναγιᾶς.

«Ἄς τὸ χωνέψουμε καλὰ πῶς κανένας δὲν τὸν ἔχει ἀνάγκη τὸν καφέ μας καὶ πολὺ περισσότερο δὲ μᾶς πρέπει τιμὴ γιὰ τέτοια στάση. Ο τόπος μᾶς χρειάζεται. Ἀγάπη γι’ αὐτὸν σημαίνει δουλειὰ κι ὅχι τσίπρα μόνο στὸν ἵσκιο τοῦ πλάτανου, σημαίνει δημιουργικὴ συμμετοχὴ κι ὅχι ἔμπειροδεμα μ’ ἔνα μικροποσό στὴν «Προοδευτικὴ Ἐνωση», σημαίνει τέλος, ἀγωνία καὶ κινητοποίηση μπροστὰ στὴν προοπτικὴ ἐπιθύμησή του κι ὅχι μόνο κουβέντες. Συνειδητοποιῶντας τὶς δυνάμεις καὶ τὸ μεράκι μας γιὰ τὸ χωριό ντόπιοι καὶ παροικοῦντες στὶς ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ ἔξωτερον εἴμαστε σὲ θέση νὰ κάνουμε πολλά.»

«Οσοι ὑποδαυλίζουν καταστάσεις μὲ νοοτροπία τοῦ προηγούμενου αἰώνα καὶ ἐπισείουν κινδύνους μὲ μισόλογα στὰ καφε-

νεῖα χωρὶς ντροπή, ἀς μάθουν ἔνα πράγμα μόνο: Στὸ χῶρο αὐτὸν μαζὶ μεγαλώσαμε καὶ αἰσθανθήκαμε, πονέσαμε καὶ χαρήκαμε γι’ αὐτὸν δὲν μπορεῖ κανένας νὰ μᾶς στερήσει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἀγαπᾶμε καὶ νὰ τὸν φροντίζουμε.

“Οποιοι πιστεύουν πῶς εἶναι σὲ θέση νὰ μετρήσουν μὲ τὸ κιλὸν ἥ μὲ τὴ μεξούρα τὴν ἀγάπην μας ἀς ἡγίσουν πρῶτα τὴν δική τους προσφορά. Ο ὑστερόδουλος τοπικισμὸς καὶ ἡ ἀνεύθυνη στάση τους χρόνια τώρα, μόνο βλάβη προκάλεσε. Δὲν εἴμαστε σὲ θέση οὕτε νὰ παρακολουθήσουμε τὴν σκέψη τους οὕτε νὰ ταυτιστοῦμε μαζί τους.

Σήμερα 30—40 παιδιά ἀπ’ δόλη τὴν Ἑλλάδα μὲ προσωπικὲς θυσίες καὶ συγκεκριμένη δουλειὰ πασχίζουν νὰ δώσουν κάτι στὸν τόπο μας. Εχουμε ἐνθουσιασμὸς κι ἐλπίζουμε νὰ δώσουμε δ, τι μποροῦμε χωρὶς αὐταπάτες καὶ ἰδιοτέλεια. Μ’ αὐτὸν τὸ σκεπτικὸν γράψαμε στὸ πρῶτο μας τεῦχος: «Σκοπός μας εἶναι ὅχι νὰ πείσουμε ἄλλα νὰ ἀκούσουμε δ ἔνας τὸν ἄλλο».»

«Ο διάλογος εἶναι τὸ σῆμα τοῦ περιοδικοῦ μας: διάλογος μὲ τοὺς ἀναγνῶστες μας, διάλογος μ’ αὐτοὺς ποὺ ἀντιτίθενται στὶς ἀπόψεις μας.

Σ’ αὐτὴ τὴν βάση πιστεύουμε πῶς θὰ δεθοῦμε μὲ τὸ σύνολο καὶ τὴν ἴστορικὴ στιγμὴ ποὺ περνάει δ τόπος μας. Γιατὶ ἀν λείψει ἡ δυναμικὴ καὶ γόνιμη ἐπαφὴ μὲ τὸ χῶρο, θὰ κουβαλᾶμε πάλι νερὸ στὸ μύλο τῆς στείρας νοσταλγίας. Καὶ τότε δὲ θὰ φταίει κανεὶς ἄλλος παρὰ μόνο τὰ μυαλά μας.

Αὐτὰ διαπιστώσαμε καὶ θαρετὰ τὰ λέμε γιὰ νὰ βάλουμε τέλος στὸ «χαβά»... μᾶς ἀργήσαν... κι ἀργήσαμαν...

~~~~~

...βγαίναμε στὸ σιάδι τὸ Ἀγιώρο κι ἀφοῦ χτυπούσαμε τὴν καμπάνα, φωνάζαμε 5-6 μαζί:

“Ἄκοῦστε χωριανοὶ τὸ βράδυ θὰ παιξουμε θέατρο, νάρθετε ὅλοι καὶ νὰ φέρτε ἀπὸ μιὰ χεριὰ δασί. Δὲν εἴχαμε τίποτ’ ἄλλο γιὰ νὰ φωτίσουμε τὴν αἴθουσα...”

‘Απὸ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1912 ὡς τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ μεσολάβησαν χρόνια σκληρὰ γιὰ τὴν κοινότητα. Ἡ ἔνταξη τῶν νέων περιοχῶν στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο προκάλεσε ρωγμὴ στὴν παλιὰ διοικητικὴ δργάνωση καὶ κατέλυσε τὴν αὐτονομία τῶν κοινοτήτων.

Τὰ δεινὰ τοῦ πολύχρονου πολέμου φάνηκαν στοὺς πρώτους μετανάστες γιὰ τὴν Ἀμερικὴ, στὴ δυσκολία τῶν μαστόρων νὰ θροῦν δουλειές, στὴν πολύχρονη στρατιωτικὴ θητεία καὶ τὸ σκληρὸ τίμημα σὲ νεκρούς — κοντά τοὺς 15 — γιὰ τὴ μικρὴ μας κοινωνία. Περίπου τότε ἀνοίγουν τὰ πρῶτα καφενεῖα, δὲ Κυργιάκος στὸν Πάνω μαχαλά (Σιουγκαράδες), οἱ Κοντοζησαῖοι στὴν Κόκα - Καρούλα καὶ δὲ Κοσμὰς πάνω ἀπ’ τὸ Πουρτσιάδικο. Οἱ πρῶτοι ξενιτεμένοι ἀπ’ τὴν Ἀμερικὴ ωζώσαν καὶ στέλνουν λεφτά. Τὰ μπλούκια τῶν μαστόρων

ἀφήνουν τὰ γνωστά τους στέκια καὶ προσανατολίζονται στὶς πολιτεῖες τῆς παλιᾶς Ἑλλάδας καὶ στὰ στρατιωτικὰ ἔγα τῆς Μακεδονίας. Τὸ διαδικό πνεῦμα καὶ ἡ δργανωτικὴ τους δομὴ ξεφτίζει καθὼς φεύγοντας παίρνουν μαζὶ ἀρκετοὶ καὶ τὶς οἰκογένειές τους.

‘Ο χειμώνας τοῦ 1926 σημαδεύεται ἀπὸ τὴν ἰδρυση τῆς «Προοδευτικῆς Ἐνωσης». Ἐμφανίζονται στὸ προσκήνιο δρῶσες οἱ νέες γενιές ποὺ τὴν ἐπανδρώνουν. Ἡ ιστορικὴ μνήμη θέλει τοὺς ἰδρυτές νὰ συλλαμβάνουν τὸ δραμά της στὸ καφενεῖο τοῦ Κυργιάκου.

Οἱ πρῶτες θεατρικὲς παραστάσεις γεννήθηκαν καὶ στέριωσαν μαζὶ μὲ τὴν ἰδρυση τοῦ συλλόγου, στὶς πρῶτες του διακηρύξεις, γεμάτες ὑπόσχεση καὶ φροντίδα. ‘Ἐνα πνεῦμα ἀναγέννησης καὶ μὰ πλατιὰ συμμετοχὴ μαστόρων καὶ τῶν λίγων ἐγ-

«Γκόλφω», ή Βικτωρία Καραγκιόζη...

γράμματων τοῦ τόπου στὰ κοινά, χαρατηρίζει καθοριστικά τὴν ἐπόμενη δεκαετία.

Τιθέτησαν πρόθυμα κι ἀβίαστα κάθε τι πὸν θὰ βοηθοῦσε τὶς θεατρικὲς παραστάσεις χωρὶς νὰ τὸν δεσμεύει κανένας κανόνας ἢ αἰσθητικὴ ἀντίληψη.

‘Ανέβασαν στὴ σκηνὴ τοῦ σχολείου ὅλα τὰ ἔργα ἀπὸ τὸ δραματικὸ εἰδύλλιο καὶ περισσότερο τὴ «Γκόλφω» τοῦ Περεσιάδη.

Τὸ δραματικὸ εἰδύλλιο προῆλθε ἀπὸ τὴ λαικὴ ἀνάγκη καὶ περίγραψε πραγματικὲς συγκρούσεις. Συλλάθησε γιὰ πρώτη φορὰ ἥθαιγενὴ γλώσσα καὶ ἦταν ἔτοιμο νὰ ἀκουηπήσει στὸ αὐτὶ τοῦ λαοῦ.

‘Ο σύντομος βίος του τελείωσε στὰ 1900. Οἱ ἐπιδράσεις καὶ ἡ συνέχεια, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ δοκιμασμένη συνταγὴ του, θὰ καθοριστοῦν ἀνάλογα μὲ τὸ χῦρο καὶ τὸ βαθμὸ τῆς ἀνάπτυξής του.

Τὰ Μαστοροχώρια στάθηκαν σὲ ὅλη τὴν τουρκοκρατία μακριὰ ἀπὸ πολυσύχναστους δρόμους καὶ περάσματα. Οἱ κοντινότερες πολιτείες, δπως τὰ Γιάννενα, τὸ Λε-

σκοβίκι, τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ ἡ Κόνιτσα, ἦταν μιὰ - δυὸ μέρες ταξίδι μὲ μουλάρια. Ἐδῶ ψηλὰ δὲν ἔφτασαν ποτὲ θεατρίνοι καὶ μπούλούκια τῆς Ἀθήνας κι ὁ καραγκιόζης ἦταν ἄγνωστος ὡς τὰ 1925 γιὰ τὸν μόνιμους κάτοικους. Οἱ μαστόροι σίγουρα στὰ ταξίδια τους βρέθηκαν κοντὰ σὲ τέτοια θεάματα, εἰδικότερα ὅσοι κατέβαιναν στὴν παλὶ Ἑλλάδα.

Εἶναι γεγονὸς πὼς οἱ πρῶτες παραστάσεις στὸ χωρὶ προκάλεσαν ἐνθουσιασμὸ καὶ συγκίνηση.

Ταξιδεύοντας σ’ ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἀντικρύζουμε μιὰ θεατρικὴ Πυρσόγιαννη, γεμάτη σφρίγος καὶ πίστη, δύναμη καὶ καλλιτεχνικὴ διμορφιά, ἄξια κάθε μελέτης καὶ ἀγάπης.

Μαστόροι ἀνεβαίνουν στὴ σκηνὴ καὶ δουλεύουν μὲ μεράκι, παίζουν γυναικείους ρόλους πὸν καὶ σήμερα ἀκόμα μνημονεύονται, ἀγωνιοῦν καὶ πασχίζουν στὶς πρόθετους. Τρεῖς Πυρσογιαννίτες δάσκαλοι, ὁ Γιώργος Τατρίδης καὶ ὁ Φίλιππας Παπαλαμπρίδης τὰ πρῶτα χρόνια καὶ ὕστερα καὶ ὁ Χαρίλαος Παπαδόπουλος, συμμετέχουν διλόψυχα καὶ βοηθᾶνε. Μαζί τους δουλεύει σεμνὰ καὶ ἀθόρυβα ὁ Χρῆστος Μαρτσέκης καὶ μάλιστα στὶς περισσότερες παραστάσεις. Λαϊκὸς τεχνίτης μὲ σπάνιο ταλέντο, ζωγράφισε τὰ σκηνικὰ καὶ πρότεινε λύσεις στὸ ντύσιμο τῶν ἡθοποιῶν. Προσέξαμε στὰ γράμματα πὸν πήραμε ἀπὸ δύσους ζοῦνε σήμερα καὶ παίξανε τότε, πὼς

...καὶ «Τάσος» ὁ Νίκος Καραγκιόζης

τὸ ὄνομα τοῦ Χρήστου Μαρτσέκη ἀναφέρεται συχνότερα καὶ μὲν ἔκδηλη ἀγάπη. Ἐργα του σώζονταν ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια στοὺς τοίχους τοῦ Μαρτσεκάδικου· στὸν "Άγιο Νικόλαο μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ τὴ δουλειά του καὶ σήμερα.

Ἡ πρώτη «Γκόλφω» ἀνεβαίνει στὰ 1926 καὶ προκαλεῖ ἀστραπὲς στὴν κοινωνία τοῦ χωριοῦ. Γιὰ πρώτη φορὰ τολμάει γυναίκα νὰ ἀνέβει στὴ σκηνὴ μαζὶ μὲ τὸν ἄντρα τῆς, στὸ ρόλο τοῦ Τάσου. Θάμπωσε μὲ τὸ τόλμημά της δῦλο τὸ χωριό καὶ τὸ ἔστειλε κλαμένο στὰ σπίτια του. Οἱ γυναικεῖς τότε σπάνια ἔθγαιναν ἀπὸ τὸ σπίτι, ἐκκλησιάζονταν ἔχωρα στὸ γυναικωνίτη τοῦ Ἀγιώρη καὶ τοῦ Ἀι - Νικόλα, σηκώνονταν νὰ χαιρετήσουν τοὺς γέροντες καὶ ἀπόφευγαν τοὺς νεώτερους. Ὁ χῶρος ποὺ

Χρήστος
Μαρτσέκης:
ἡ ψυχὴ
τοῦ
Πυρσογιαννί-
τικου
Θέατρου

μποροῦσαν νὰ ἐκφραστοῦνε ἥταν τὰ ἀλώνια τοῦ Μπζίλου, τὸ Γιαντσουλέικο καὶ ἡ Κόκκι - Καρουά. Ἐκεῖ ἀριμάθιαζαν - ξαριμάθιζαν χοροὺς τραγουδώντας τραγούδια πικρὰ καὶ ἐρωτικὰ μαζὶ καὶ πάντα μαχριὰ ἀπὸ τοὺς ἄντρες.

Ἡ Βικτωρία Καραγκιόζη, γνωστὴ σὰν πρώτη «Γκόλφω», ἔλειψε χρόνια ἀπὸ τὸ χωριό. Ἐξησε μαζὶ μὲ τὸν ἄντρα τῆς στὸ Βόλο καὶ ἡ πρωτοβουλία τῆς ν' ἀνέβει στὴ σκηνὴ διφεύλεται καὶ σ' αὐτό.

Ἐνδεικτικὰ παραθέτουμε ἔνα γράμμα σταλμένο ἀπὸ τὸν ἄντρα τῆς ποὺ ἥταν στρατιώτης χρόνια. Εἶναι ἀπὸ τὴ δική μας μεριὰ μιὰ σπονδὴ στὴν πρώτη αὐτὴ γυναικα ποὺ τὸ ἀνέβασμά της στὴ σκηνὴ τοῦ παλιοῦ σχολείου τῆς Τζιάλος συγκίνησε, προκάλεσε καὶ χαράχτηκε στὴ μνήμη τῆς μηκῆς μας κοινωνίας.

Κιλινδίοιν τῇ 1ῃ Ιουλίου 1919
Τῇ Συζύγῳ μου
Βικτωρίᾳ Νικολάου

Στὴν πολυπαθοῦσαν σύζυγόν μου Βικτωρία ἀφιερώνω τὴν φωτογραφίαν

ταύτην ώς άνταλαγμα τῶν ὑποχρεώσεων μου καὶ τῆς εὐχόμαι τὴν ἐξ ὑψους παρηγοφίαν ὑπομονήν καὶ ἐγκράτειαν ἥν κοσμεῖ τὸ ἀτομόν της.

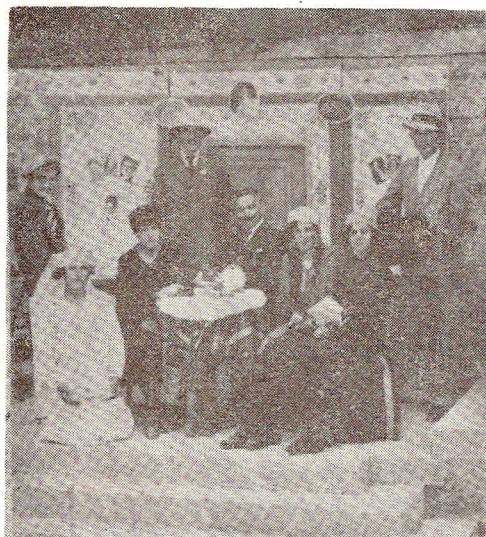
“Ἄσ εννώσωμεν τὰς πρόδος τὸν Παντοδύναμον εὐχάς μας καὶ ἡς παρακαλέσσωμεν ἵνα ἀποστείλῃ εἰς ἡμᾶς ἡμέρας εὐτυχίας.

‘Ο ποθόν σύζυγός σας
Νικόλαος

‘Ο θεατρικὸς δργασμὸς θὰ συνεχιστεῖ μέχρι τὸ 1938 ποὺ ἀνέβηκε καὶ ἡ τελευταία πρὸιν τὸν πόλεμο «Γκόλφω».

Σ’ αὐτὴ τὴν παράσταση στάθηκαν ἀντικριστὰ ὁ Σπύρος Δόθας καὶ ὁ Σωτήρης Γαλάνης στοὺς ρόλους τῆς «Γκόλφως» καὶ τοῦ «Τάσου». Ἡρθε στιγμὴ ποὺ ὁ ἔνας δάκρυσε πραγματικὰ στὸ ρόλο του κι ὁ ἄλλος ἔχασε τὰ λόγια του ἀπὸ τοὺς λυγμούς.

«Στέλλα Βιολάντη»
20 Αὐγούστου 1933

Ἐμεῖς πιστεύουμε πὼς ἡ στιγμὴ αὐτὴ εἶναι ἀπ’ τὶς πιὸ φεγγοθόλες στὸ λαϊκό μας θέατρο. Πιὸ δραστική, πιὸ ἀκαριαία καὶ ἀποτελεσματικὴ εἰκόνα ἀπ’ αὐτὴ δὲν συναντᾶς εὔκολα. Ὄπάρχει στὶς παραστάσεις τῆς περιόδου ἐκείνης ἕνας αὐτοσχεδιασμὸς ἐντονος καὶ μιὰ ἀβίαστη παρουσία τους στὴ σκηνῇ.

Θὰ προσέξουμε πὼς σὲ πολλὲς παραστάσεις παῖζει μουσικὴ ἡ κομπανία λαϊκῶν δργάνων τῶν χωριανῶν μας Νάσιου καὶ Κάτσιου Χαλκιᾶ.

Εὕκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλήξει καὶ νὰ συμπεράνει γιὰ τὸ θέατρο ἐκεῖνο.

Στὰ 1933 ἀνεβαίνει ἡ «Στέλλα Βιολάντη» τοῦ Ξενόπουλου, ἀποκλειστικὰ ἀπὸ σπουδαστὲς καὶ παῖζεται κατακαλόκαιρο. Οἱ ἴδιοι ἔκαναν τὴν ἐπιλογὴ καὶ ἀρνήθηκαν μιὰν ἐπανάληψη ἀπὸ τὶς κατεστημένες τοῦ δραματικοῦ εἰδύλλιου.

Σκληρὰ καὶ δύσκολα χρόνια τῆς κατοχῆς ταράζουν τὸ μικρό μας τόπο. Τὰ μπλούκια τῶν μαστόρων μένουν ἀνεργα καὶ γυροφέρονταν στὰ καφενεῖα τοῦ χωριοῦ. Ἡρθε ἡ ὥρα νὰ ἀφήσουν τὸ μιστρὸν καὶ τὸ τσιοκάνι, ἐργαλεῖα ψωμιοῦ καὶ φροντίδας. Παίρνουν παραμάσκαλα τὸν τρουσθά γκιζερώντας μὲ πόνο καὶ κρυφὴ ντροπὴ στ’ Ἀρβανιτοχώρια γιὰ διακονιό. Πολλοὶ ἀνεβαίνουν στὸ βουνὸν νὰ σπείρουν σιτάρι, καλλιεργοῦν καὶ τὶς μακρινότερες πλαγιές ἀκόμα ἐλπίζοντας σὲ μιὰ γῆ ἀνήμπορη.

Τρώγοντας κατσιαμάκι καὶ μπομπότα δὲν ἔπαιψαν νὰ στήνουν τρίδιπλους χορούς, νὰ παντρεύονται, νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ συμμετέχουν δόσο ποτὲ ἄλλοτε στὶς ἐλπίδες γιὰ καινούργια ζωή.

Οἱ θεατρικὲς παραστάσεις τῆς κατο-

χῆς εἶναι πολλές, οἱ πληροφορίες μας διμως ἐλάχιστες.

Ἐλπίζουμε νὰ ἐπανέλθουμε σύντομα στὴν ἰστορικὴ αὐτὴ περίοδο.

Ἐνδεικτικὸ τῆς ἀλλαγῆς αὐτῶν τῶν χρόνων εἶναι ἡ ἐπιλογὴ γιὰ πρώτη φορὰ ἔργου ποὺ ἀναφέρεται στὴ ζωὴ τῶν μαστόρων: Τὸ «πρωτοξεκίνημα τῶν μαστόρων», ἔργο τοῦ χωριανοῦ μας Κ. Χαρσούλη, ἀνέβηκε τρεῖς συνεχεῖς Κυριακὲς καὶ γνώρισε μεγάλη ἐπιτυχία. Οἱ ἐλπίδες μας γιὰ ἓνα χειρόγραφο τοῦ ἔργου δὲν τελεσφόρησαν.

Ο κύκλος τῶν θεατρικῶν παραστάσεων τῆς Πυρσόγιαννης τελειώνει μὲ τὸ «Ἡ ἐπανάσταση τοῦ '21». Ἀνέβηκε Μάρτη τοῦ 1949 καὶ βοηθήθηκε ἀπὸ τὴν 8η Μεραρχία τοῦ στρατοῦ νὰ φτάσει σ' ὅλα τὰ χωριά. Σταμάτησε τὸν Ἀπρίλη μὲ τὸν ἐρχομὸ τῶν ἀνταρτῶν.

Πλησάσαμε τοὺς ἐπιζῶντες μὲ ἐπιστολές. Ή ἀδυναμία νὰ κουβεντιάσουμε μαζί τους σίγουρα μᾶς στέρησε πολλά.

Ἀφήνουμε τοὺς ἴδιους νὰ μιλήσουν.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ 1924

● Ἀφηγεῖται ὁ μάστορας Σπύρος Δόθας. Ἀγρίνιο.

«Καραγκιόζη παίζανε τὰ παιδιά Παπαλαμπρόνια, ἀγγόνια τοῦ Παπαλάμπρου είχαν πάει στὸ 'Αργυρόκαστρο καὶ τὸ μετέφεραν καὶ στὸ χωριό. Είχαν δίπλα ἀπὸ τὸ σπίτι χαριάτια ποὺ δούλευε δι παπάς. Ἐκεὶ είχαν στήσει ἔνα πανί καὶ παίζανε μὲ εἰσιτήριο καμιὰ δεκάδα ή καναδυὸ ζευγάρια κάχτες (καρόνδια) ή μύγδαλα.

»Μετὰ ἀπὸ μιὰ βδομάδα δῆλα τὰ παιδιά ἀρχίσανε νὰ φτιάχνουν φιγούρες καραγκιόζη καὶ παίρναν τσεβρέ (ἔνα μαντήλι ἀσπρό γιὰ τὸ κεφάλι μεγάλο ποὺ τά φερναν οἱ μαστόροι ἀπὸ μπαξίσια ἀπὸ τὸ ταξίδι), τὸ στήναν στὸ οὖρον σὲ δυὸ ξύλα, παίρναν καὶ καμιὰ χειρὶα δαδί γιὰ τὸ φῶς καὶ ἀρχίζε ή παράσταση. Κα-

μιὰ φορὰ δὲν τελείωνε μὲ τὸ καλὸ γιατὶ ἀπρόσεκτα παιδιά ποὺ ἥμασταν μὲ τὸ δαδί καιγαμε τοὺς τσεβρέδες καὶ τούργαμε πι ἔνα χέρι ξύλο. Ἐκείνο τὸ καλοκαίρι δὲν είχε μείνει τσεβρές στὸ χωριό.»

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ 1925

● Ἀφηγεῖται ὁ Νίκος Τσίπας, διευθυντής Τυπουργείου Εμπορίου. Ἀθήνα.

«Τὸν Καραγκιόζη καὶ λοιπὰ ἄλλα πρόσωπα τὰ εἶχα προμηθευτεῖ στὰ Γιάννενα ἀπὸ ἔνα καραγκιόζοπάκτη ποὺ ἔδιδε παραστάσεις στὸ καφενεῖο τοῦ πατέρα μου «Ολύμπια». Ἐπαιξα λοιπὸν δύο χρονίες περίπου στὴν αὖλὴ τοῦ θείου μας Μάνθου Πύρσου καὶ τοῦ θείου μου Νίκου Γιατσούλη καὶ μὲ βοηθοῦσε δι πανέξυπνος καὶ πολὺ χιουμορίστας Τάκης 'Αλεξίου. Ἐννοεῖται παίζαμε μιὰ

Ἀφηγοῦνται
αὐτὸι
ποὺ
ἐπαιζαν
θέατρο

φορά τὴν θδομάδα καὶ βάζαμε ἀπὸ μιὰ πεντάρα ὅλα τὰ παιδιά νὰ ἀγοράσουμε τὸ σπαρματέστο ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ Δημ. Γκάσιου ποὺ ἦταν στὸ Γκουμπέ. Τὸ χαρακτηριστικὸ στὴν ὑπόθεση αὐτὴ ἦτο ὅτι ἔνα βράδυ κάψαμε τὸ σεντόνι, εὐτυχῶς χωρὶς ἄλλες ξημεῖς καὶ συνέπειες.

«ΓΚΟΛΦΩ» 1926 ἢ 1927

● 'Αφηγεῖται ὁ Λουκᾶς Πετσίνης. 'Ηγουμενίτσα.

«Ἡ ἀτίχηση ποὺ γιὰ πρώτη φορά πάγκηρε θέατρο στὴν Πυρσόγιανη ἦταν ἀνέλπιστη. Δὲν περιμέναμε τόσο ἐνθυσιασμὸ ἀπὸ τὸν κόσμο. 'Ακόμη καὶ οἱ γριεὶς ἐνθουσιάστηκαν.

Τὰ σκηνικὰ τὰ ἔκανε ὁ Χρῆστος Μαρτσέκης ἀφιλοκερδῶς. Τὰ ὥνικα τὰ ἀγοράσαμε ἐμεῖς. "Έκανε ἔνα μόνα νῦ τὰ τελειώσει. Τὰ ἔκανε πραγματικὰ γιὰ καλὸ θέατρο. Τὰ εἰσιτήρια ἦταν 5 δραχμὲς καὶ ἦταν ὑπὲρ τῆς Προοδευτικῆς "Ενωσης. "Έχετε τὴν ἐντύπωση ὅτι κυκλοφοροῦσαν φῆμες γιὰ κάτι πονηρό. Πολὺ κακῶς ἐλέχθη. Μήν τὸ πιστεύετε. Δὲ θέλαμε νὰ εἰσάγουμε καινὰ δαιμόνια. Τὸ μόνο ἦταν νὰ ξυπνήσουμε τὸν κόσμο μας καὶ νὰ εὑχαριστηθεῖ.

● 'Αφηγεῖται ὁ ἐργολάβος Γιάννης Μαυρομάτης. 'Ηγουμενίτσα.

«Ο σκοπός, δηλαδὴ ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τοῦ συλλόγου, ἐπέτυχε πλήρως, διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ εἰσιτήρια ποὺ εἰσεπράγμησαν ἀπὸ τοὺς θεατές σὲ τρεῖς συνεχεῖς παραστάσεις καὶ λόγῳ τῆς ἐπιτυχοῦς ἀποδόσε-

ως τοῦ ἔργου ἀπὸ τοὺς ἔργασιτέχνες ἥθοποιούς, ἐδημιουργήθη εἰς τοὺς θεατὰς τοιοῦτος ἐνθουσιασμός, ὥστε ὁ ἀείμνηστος 'Αντώνιος Δούμας (ξουρσμένος) ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό του διέθεσε ποσὸ 5.000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπὸ τὸ ἐνθεόμα χειροκοπήματα τῶν χωριανῶν μας.

»Στὴ σκηνοθεσία ποὺ ἔγινε ἀπὸ μᾶς τοὺς ἵδιους μὲ πρωτοβουλία καὶ διεύθυνση τοῦ Παντελῆ Παπανικολάου, σπουδαίωτα πόλο ἔπαιξε καὶ διείμνηστος Χρῆστος Μαρτσέκης στὴ διακόσμηση τῆς σκηνῆς.

»Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν σκηνικῶν γινόταν ἐπίσης ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἵδιους μ' ἔνα σύστημα ἐμπειρικὸ καθόδς καὶ τὸ αὐτόματο κλείσιμο τῆς αὐλάκας ποὺ ἦταν ἀπὸ κουβέρτες.»

● 'Αφηγεῖται ὁ μάστορας Σπύρος Δόβας. 'Αγρίνιο.

»Στὴν παραστασὶ ὁ 'Αντρέας Καραγιακόζης, πατέρας τοῦ πρωταγωνιστῆς, καθόταν στὴν πρώτη θέση κι ὅταν ὁ γιός του ἀρνήθηκε τὴν Γκόλφω, ἔλεγε:

«Φτάνει ὁρὲ παιδί μου μὴ τὴν τυραννᾶς ἄλλο.»

Στὸ τέλος ποὺ ἡ Γκόλφω ἔτελλε τὸ χαρτὶ μὲ τὸ δηλητήριο — ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ζάχαρη — φώναξε καναδὺ φορεὶς «μή, μή». Κάποιος ποὺ καθόταν δίπλα του τοῦ εἶπε «σώπα» καὶ τοῦ ἀπάντησε δυνατὰ «τι σώπα καὶ σώπα ὅρε, γιὰ τὸ θέατρο νὰ χάσω ἐγὼ τὴ νύφη μου». Τοιάθης μὲ τὸ μπαστούνι

τοῦ ἀπὸ τὴ σκηνὴ τὸ χαρτὶ ποὺ εἶχε πετάξει ἡ Γκόλφω γιὰ νὰ δεῖ τί εἶχε μέσα.»

● 'Αφηγεῖται ὁ Νίκος Γκάσιος. Γιάννενα.

»Τὰ ἔργα συνήθως παιζότανε τὸν χειμώνα διότι τότες ἐρχότανε δῆλοι οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὰ διάφορα ταξίδια ποὺ ἐργαζότανε ὡς μαστόροι. Τὰ ἔσοδα τῆς παραστάσεως διετέθησαν πρὸς ἐνίσχυση τοῦ συλλόγου, ποὺ ἦτο ἀκόμη στὰ σπάργανα τῆς ἰδρυσεώς του. 'Εκείνη τὴν ἐποχὴ ἔγινε καὶ τὸ πρῶτο ξενοδοχεῖο. Μουσικοὶ ἦτο οἱ χωριανοὶ Κ. Χαλκιᾶς καὶ Νάσιος Χαλκιᾶς κ.τ.λ. Τὰ διάφορα θεατρικὰ βιβλία ποὺ χρειαζότανε τὰ ἀγοράζανε ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Μάλιστα εἶχαμε καὶ λαχειοφόρο ἀγορά.

»'Ως πρὸς τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς τῶν γυναικῶν σὲ τέτοιο εἶδος ἦταν πολὺ δύσκολον, γιατὶ καμιὰ δὲν εἶχε τὸ θάρρος, ὅλες ἦσαν ἀγράμματες καὶ ὑπῆρχε καὶ τὸ κουτσομπολὺ μετά, τὸ δόπιο γινότανε. 'Ανέλαβε ἡ Βικτωρία Καραγιακόζη νὰ παίξει. Εἶχε θάρρος γιατὶ εἶχε μεγαλώσει στὸ Βόλο καὶ ἦτο καὶ δὲν ἀντρας της ἔκει δὲ οποῖος έπαιξε.»

● 'Αφηγεῖται ὁ μάστορας Σταύρος Τσούβαλης. Πινθόγιαννη.

»Τὸ 1926 ποὺ ἔγινε δὲ Σύλλογος στὸ χωριό, δηλαδὴ ἡ Π.Ε.Π., σκέφτηκαν αὐτὸι οἱ ἀνθρώποι ὅτι μὲ τὶς συνδρομές μονάχα τῶν μελῶν δὲν θὰ μποροῦσε νὰ σταθεῖ δὲ σύλλογος καὶ ἀποφάσισαν τὸν κει-

μώνα πού θὰ είχαν ἔρθει στὸ χωριό οἱ ταξιδεμένοι νὰ παίξουν λίγες παραστάσεις θέατρο, μὲ εἰσιτήριο φυσικά νὰ συγκεντρώσουν χρήματα.

»Τὸ ἔργο ἦταν πραγματικὰ μιὰ ἀποθέωση. Εἶχε τέτοια ἐπιτυχία ποὺ στὸ τέλος ποὺ πεθαίνει ἡ Γκόλφω καὶ δὲ Τάσος δὲ κόσμος ἔκλαιγε πραγματικά. Τὴν χρονιὰ ἐκείνη μάζεψαν ἀρκετὰ χρήματα γιὰ τὸ Σύλλογο. Ἐκαναν καὶ λαχειοφόρο ἄγορά, τύπωσαν Λαζεΐα στὰ Γιάννενα, καθός καὶ τὰ εἰσιτήρια ἦτανε πολυτέλεια τότε. Κάθε χρόνο ἔπαιξαν θέατρο καὶ τὰ ἔσοδα πήγαιναν γιὰ τὸ Σύλλογο.

»Γιὰ τὰ σκηνικὰ ποὺ ἔκανε ὁ Χρῆστος Μαρτσέκης γράψτε πιὸ πολλὰ· ἦταν ἔνας μεγάλος λαϊκὸς ζωγράφος.»

«ΓΚΟΛΦΩ» 1929 ἢ 1931

● 'Αφηγεῖται ὁ μάστορας 'Απόστολος Ζγκολόμητης. Πνοσόγιαννη.

»Τὰ ἔργα ἐπαίξοντο πάντοτε τὴν νύκτα καὶ μὲ φῶς λάμπας πετρελαίου. Μοῦ ἔρχεται νὰ γελάσω ὅπου γράφετε γιὰ τὸ ποιός διάλεγε τὰ ἔργα. Μήπως εἴχαμε ἐδῶ νὰ κάνουμε διαλογή, τότε ποὺ δὲν είχαν ξαναπάτει θέατρο ἐδῶ στὸ χωριό. Οὔτε σκηνοθεσία ὑπῆρχε τότε, μήτε τίτοτα. «Ο, τι ἔγραφε τὸ βιβλίο. Μόνοι μας κάναμε τὴν διανομή.»

«ΣΤΕΛΛΑ ΒΙΟΛΑΝΤΗ»

20 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1933

● 'Αφηγεῖται ὁ δάσκαλος Χαρίλαος Παπαδόπουλος. Γιάννενα.

«Η Ἐπανάσταση τοῦ '21»
Μάρτης, 1949

»Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1933 ἦταν ἡ χρονιὰ ποὺ είχα τελειώσει τὸ διδασκαλεῖο. Τὰ χρόνια ἐκείνα στὸ χωριό ἦταν μόνο οἱ γέροντες, οἱ γυναικες βέβαια καὶ τὰ παιδιά, κι ἀπ' τοὺς νέους δοσι πήγαιναν στὰ σχολεῖα (Γυμνάσιο καὶ Πανεπιστήμιο) καὶ λόγοι ἐπαγγελματίες (τσαγκάρηδες - καφετζήδες). Οἱ ἄλλοι στὰ ξένα. Τότε σκεφτήκαμε νὰ ἀνεβάσουμε τὸ ἔργο τοῦ Ξενόπουλου «Στέλλα Βιολάντη». Μὴ σᾶς φαίνεται παράξενο τὸ πῶς παίχτηκε αὐτὸ τὸ ἔργο γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸ ἔπαιξαν γνώρισαν κάτι ἀπὸ Ξενόπουλο καὶ τὸ ἔργο του, γιατὶ δύοις σᾶς ἔγραφα ἦτανε μορφωμένα παιδιά.

»Πάντως θέλαμε νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὸ κατεστημένο, δηπως θὰ ἔλεγαν σήμερα, δηλαδὴ τὰ ἔργα τοῦ Περεσιάδη «Γκόλφω», «Ἐσμέ», τὰ δύοια ὅμως

τόσο μιλοῦσαν στὶς ψυχὲς τῶν 'Ελλήνων τῆς ὑπάθεσον κυρίως, γενιὲς δλόκηρες κι ἀκόμη ἔξακολουθοῦν νὰ συγκινοῦν καὶ νὰ ψυχαγωγοῦν — καὶ θέλαμε μιὰ ἀλλαγὴ κάτι νέο. Έγὼ ἔλαβα μέρος στὴ διοργάνωση τῆς παράστασης, στὶς δοκιμὲς καὶ ὑποβολὴ τοῦ ἔργου, φρόντισα κι ἔκαμα ἐπέκταση τῶν σκηνικῶν ἐπειδὴ είχα κάποια τεχνικὴ δεξιότητα κι εἶχα ἀσχοληθῆ στὸ σχολεῖο ὅταν φοιτοῦσα μὲ τὴν ζωγραφική, τὰ δυοῖς σκηνικὰ είχε δὲ Σύλλογος, φτιαγμένα ἀπὸ τὸ Χρῆστο Μαρτσέκη ποὺ ἦταν ἐλαιογραφιστής. Τὰ σκηνικὰ ἦταν σὲ ξύλινα πλαίσια, ἀπὸ πανὶ μὲ πόρτες καὶ παράθυρα καὶ παρουσίαζαν ἔνα διωμάτιο. Έγὼ πρόσθεσα ἀπὸ ἔνα πλαίσιο ἀκόμη μὲ τὰ ἰδια ὑλικὰ γιὰ νὰ γίνει ἡ σκηνὴ μεγαλύτερη.

»Μετὰ τὸ κυρίως ἔργο εἶχα-

με καὶ μιὰ κωμοδία, ὅπως συνηθιζόταν τότε μὲ κύριο ἐκτελεστὴ τὸν Τάκη Ἀδάμο, ταλέντο πραγματικὸ γιὰ κωμικοὺς ωόλους. Ἐγὼ θυμοῦμαι εἴχα τὴ μουσικὴ ὑπόχρουση ἃς πούμε, γιατὶ ἔπαιξα βιολί, μαντολίνο καὶ λίγο κιθάρα.

»Οἱ εἰσπρόδεις πῆγαν στὸ σχολικὸ ταμεῖο. Θὰ πρέπει νὰ σᾶς γράψω ἐπίσης ὅτι τὴ βραδὺα ποὺ παίξαμε τὸ ἔργο εἶχαμε καὶ «μπουφὲ» μὲ κρασὶ τοῦ χωριοῦ καὶ λουκούμια. Τὰ διαλείμματα ὅσοι ἥθελαν μποροῦσαν νὰ παραγγείλουν καὶ τοὺς σερβίραμε. Γινόταν ἀρκετὸς τεῖχος γιατὶ πολλοὶ ἦταν ἔκεινοι ποὺ ἐνθουσιάζονταν καὶ κερνοῦσαν ὅλους τοὺς θεατές».

«ΓΚΟΛΦΩ» τοῦ 1938

● 'Αφηγεῖται δὲ Σωτήρης Γαλάνης, μάστορας, Γιάννενα.

«Τὸ 1938 τὸ χειμώνα παίξαμε τὴν Γκόλφω στὸ σχολεῖο. Μάλιστα. Τὸ παίξαμε δυὸ Κυριακὲς διότι δὲν χωροῦσε τὸν κόσμον, εἰχον ἔλθει καὶ δωρισμένοι ἀπὸ Βούρμπιανη καὶ Καστάνιανη, εἶχαμε δὲ πάρα πολλὲς ἐπιτυχίας.

»Κατ' ἀρχὰς δὲ δάσκαλος Φίλιππας Παπαλαμπρίδης μαζὶ ἐτὸν Γ. Γαλάνη μᾶς κανονίσαν τί ρόλο θὰ πρέπει νὰ μᾶς δώσουν. Ἐμένα κατ' ἀρχὰς μοῦ δώσαν τὸν ρόλο τοῦ Κίτσου καὶ τὸν ρόλο τοῦ Τάσου τὸν δώσαν στὸ Μίχο Τσερώνη, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀρχίσαμε νὰ κάνουμε πρόθετος τὸ βρῆκαν ὅτι ἔγω πρέπει νὰ ἀναλάβω τὸν ρόλο τοῦ Τάσου καὶ δὲ Μ. Τσερώνης τὸν Κίτσο. Κι ἔτσι ἔγινε, εἶχαμε δὲ καλές ἐπιτυχίες.

»Τὸ εἰσιτήριο ἦταν 5 δοαχμές, τὶς ὅποιες τὶς συγκέντρωσαν καὶ μὲ αὐτὰ τὰ χρήματα φτιάξαν στολές στὰ παιδιά τοῦ Σχολείου τῆς Νεολαίας.

»Χαρακτηριστικὰ τοῦ θεάτρου. «Οπως γνωρίζετε τὸ ἔργο εἶναι συγκινητικό. «Οταν τὸν Τάσο τὸν καταφέρουν καὶ ἀπαρατάει τὴν Γκόλφω, συνέβη τὸ ἔξης: ἡ γυναίκα τοῦ Γιώργου Γαλάνη ἔβαλε μιὰ φωνὴ μέσα κι ἀρχισε νὰ κλαίει χωρὶς νὰ τελειώσει τὸ ἔργο. Ἐπίσης συνεκινήθη πολὺ καὶ ὁ μακαρίτης δὲ Λάμπρος Πετσίνης, δὲ δόποις καὶ αὐτὸς δὲν κάθησε μέχρι τὸ τέλος.

»Νὰ φανταστεῖτε ὅτι ὅταν πλέον μετανοεῖ δὲ Τάσος καὶ πηγαίνει πλέον νὰ συναντήσει τὴν Γκόλφω, ἡ δόποια ἔχει πάρει τὸ δηλητήριο, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει δὲ Τάσος, τὴν βρίσκει στὴν βρύση ὅπου ἀνταμώναν ὅταν ἦταν ἐρωτευμένοι καὶ τῆς λέγει τὶς ἔξης λέξεις:

«Καὶ πάλιν πίσω ἔρχομαι
(πουλί μου πλανεμένο
στὰ πρῶτα τὰ λημέρια
(μου, στὴν πρώτη τὴ φολιά μου.

στὴ φουντωτὴ τριανταφυλλὰ ποὺ τόσες φορές ξαπόστιασαν τὰ τρυφερὸν
(φτερά μου
ἔρχομαι πίσω πάλι στὸν
(δροσερὸν τὸν ἵσκιο σου,
νὰ μὲ σχωρέσεις σοῦ ζητῶ»,

»Τότε γνωρίζει ἡ Γκόλφω δικρυσμένη καὶ μοῦ λέει:

«Καὶ τί ζητᾶς, τί θέλεις
(τώρα».

»Ἐγὼ βλέποντας τὴν Γκόλφω δικρυσμένη, δάκρυσε στὴν

πραγματικότητα καὶ τὶς λέξεις ὅπου τῆς ἀπάντησα: «Θέλω ἀπ' τὴ βρύση πόπινα, νερὸ διάλιν ποθῶ νὰ πῶ νερό». Αὐτὴ ἡ στιγμὴ τοῦ ἔργου εἶναι ἡ πιὸ συγκινητικὴ καὶ χαρακτηριστικὰ ἔβλεπα τὸ κόσμο νὰ μὴ πάινει οὕτε ἀναπνοή.

»Στὰ διαλείμματα εἶχαμε τὰ δργανα ὅπου παίζουν διάφορα τραγούδια γιὰ ψυχαγωγία τοῦ κόσμου, δὲ Σπύρος Πάσχος εἶχε σὲ μίαν αἴθουσα τοῦ σχολείου ώς καφενείον ἡ ἃς τὸ δνομάσουμε μπάρ. Πολλοὶ χωριανοὶ ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό τους μᾶς στέλνουν 5 δικάδες κρασὶ ἀλλὰ στὸ διάστημα ὅπου παίζαμε δὲν μᾶς ἀφήνει δάσκαλος νὰ ποῦμε καθόλου. «Οταν τέλειωνε τὸ ἔργο τότε πλέον πάναμε καὶ καθώς εἶχαμε καὶ τὰ δργανα τὸ γνωρίζαμε στὸ γλέντι λίγο διάστημα, ἀφοῦ δὲ κόσμος ἔφευγε πλέον. Πολλὲς γυναῖκες τὴν ἐποχὴ ἔκεινη τοὺς ἔμενε ὡς ἀνάμνηση διότι δὲν ἔραν τίποτα πέρα ἀπὸ τὸ χωριό τὴν ἐποχὴ ἔκεινη».

ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ

● 'Αφηγεῖται δὲ Σταύρος Τσούβαλης, μάστορας.

«Στὴν κατοχὴ, δηλαδὴ μετά τὸ 40—44 παίζαμε θέατρο τακτικά. Καὶ τότε ἀνεβάσαμε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα Γκόλφω, Ἐσμέ, Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας καὶ ἀλλα καὶ παίζαμε «Τὸ πρωτοξειδίνημα τὸν μαστόφων» τὸ δόποιο χάθηκε δυστυχῶς. Ἀλλὰ τότε στὰ ἔργα ἔπαιξαν καὶ κοπέλες ἡ γυναικες παντρεμένες, εἶχε φύγει κάπως δὲ Μπαμπούλας νὰ μὴ

βγει ή γυναίκα ξέω από τὸ σπίτι. Ἀλλὰ τὸ θέατρο τότε τὸ παιζαμε γιὰ ψυχαγωγία δική μας καὶ δὲν εἰχαμε χρήματα.

»Οταν ἥθελαν τότε νὰ παιξουν θέατρο βγαίναμε τὰ παιδιά στὸν "Αἴ - Γιώργη καὶ ἀφοῦ πολὺ κτυπούσαμε τὴν καμπάνα, φωνάζαμε 5—6 μαζί:

«Ἀκοῦστε χωριανοί, τὸ βράδυ θὰ παίξουμε θέατρο, νὰ ἔλθετε ὅλοι σας καὶ νὰ φέρετε ἀπὸ μιὰ χειρὶ δαδί. Δὲν εἰχαμε τίποτ' ἄλλο γιὰ νὰ φωτίσουμε τὴν αίθουσα».

«Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ 21», Μάρτιος τοῦ 1949

● Ἀφηγεῖται ὁ Μανώλης Περώνης.

«Οἱ πρόβεις κράτησαν μιὰ βδομάδα. Γινόντουσαν στοῦ Παναγιώτη Χατζῆ καὶ στὸ σχολεῖο. Δόθηκαν δυὸ παραστάσεις. Οἱ εἰσπράξεις διετέθησαν ὑπὲρ τοῦ συλλόγου. Ἡταν τὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ λεφτὰ τοῦ συλλόγου.

(‘Η μία παράσταση ἀφησε 550 δραχμές)»

Τὸ πρῶτο θέατρο ποὺ παίχτηκε στὸ χωρὶο ἦταν ἡ Γκόλφω στὰ 1927 στῆς Τζάλος τὸ σπίτι, στὸν πέρα μαχαλᾶ, ποὺ ἦταν σχολεῖο. Ἡ σκηνοθεσία ἔγινε ἀπ' τοὺς ἵδιους τοὺς μαστόρους.

Στὴν παράσταση πῆραν μέρος οἱ:

Γκόλφω:	Βικτωρία Καραγκιόζη
Τάσος:	Νικόλαος Καραγκιόζης
Κίτσος:	Παντελῆς Παπανικολάου
Θανασούλας:	Γιώργος Ἰατρίδης
Γιάννος:	Λάμπρος Γαλάνης
Σταυρούλα:	Λουκᾶς Πετσίνης
Γεωργούλας:	Γιάννης Μαυρομάτης
ντοβολέας:	Γιώργος Γαλάνης
Γιώργος Δούκας	
Δημοσθένης Γκόφης	

Τὰ σκηνικὰ ἔκανε ὁ Χρῆστος Μαρτσέκης. Ἐπίσης συμμετεῖχε ἡ κομπανία τοῦ Νάσιου καὶ Κώτσιου Χαλκιᾶ μὲ ὅργανα κλαρίνο, βιολί, λαβούτο καὶ ντέφι.

Στὰ 1929 ἢ 1931 ἀνεβάστηκε πάλι ἡ Γκόλφω μὲ τούς:

Γκόλφω: "Αννα Λαγουδάκη ἀπὸ τὴν Κέρκυρα
(δασκάλα στὸ χωρὶο)

Τάσος:	Φίλιππας Παπαλαμπρίδης
Κίτσος:	Ἀπόστολος Ζγκολόμπης
πατέρας:	Γιώργος Ἰατρίδης
Ἐγγλέζος:	Δημοσθένης Γκόφης
ντοβολέας:	Γιώργος Γαλάνης
Γιάννος:	Νίκος Κοντοζήσης
καὶ ὁ Λουκᾶς Πετσίνης	

Στά 1932 ή Ἐσμὲ ή Τουρκοπούλα. Συμμετεῖχαν ὁ Διονύσης Περώνης, Νίκος Κοντοζήσης, Νίκος Γκάσιος καὶ ὄλλοι.

Τὸ καλοκαίρι — 20 Αὐγούστου 1933 — ἀπὸ νέους σπουδαστὲς τοῦ χωριοῦ ἀνεβάστηκε ἡ «Στέλλα Βιολάντη» τοῦ Γρηγόριου Ξενόπουλου.

Τοὺς ρόλους ἔπαιζαν οἱ Στέλλα: Τάκης Ἀδάμος
καὶ Γιάννης Καραγιάννης
Λευτέρης Παπαχαραλάμπους
Νίκος Γκάσιος
Σπύρος Πετσίνης
Χαρίλαος Παπαδόπουλος

Μουσικὴ στὴν παράσταση ἔπαιζε ὁ Χαρίλαος Παπαδόπουλος ποὺ ἥξερε μαντολίνο, βιολὶ καὶ λίγο κιθάρα.

Ἡ «Στέλλα Βιολάντη» εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο ποὺ ἀνεβάστηκε ἀπὸ ἐγγράμματους μόνο.

Ἐξάλλου εἶναι καὶ τὸ μοναδικὸ ἔργο ποὺ παίζεται καλοκαίρι γιατὶ ἀνεβάστηκε ἀπὸ τοὺς σπουδαστὲς ποὺ τότε γυρνοῦσαν στὸ χωριό.

“Ολα τὰ ὅλλα ἔργα παιζόντουσαν τὸ χειμώνα, δταν γυρνοῦσαν οἱ μαστόροι ἀπ’ τὰ ταξίδια τους.

Τὸ χειμώνα τοῦ 1938 ἀνεβάζεται πάλι ἡ Γκόλφω μὲ τούς:

Γκόλφω: Σπύρος Δόβας
Τάσος: Σωτήρης Γαλάνης
Κίτσος: Μήχος Πετσίνης
Σταυρούλα: Σωτήρης Λώλης
Τάκης Παπακώστας
Ν. Φ. Σερίφης

Τὰ σκηνικὰ ἔκανε ὁ Χρῆστος Μαρτσέκης
Βοήθησε καὶ ὁ δάσκαλος Φίλιππας Παπαλαμπρίδης

Στὴν Κατοχὴ παίζεται τὸ «Πρωτοξεινῆμα τῶν μαστόρων» σὲ ἀρχικὴ ἴδεα τοῦ Κώστα Χαροσούλη. Τὸ ἔργο πραγματεύονταν τὸν ἀρχαιορετισμὸ τῶν μαστόρων μὲ τοὺς δικούς τους. Ἡ τελευταία σκηνὴ ἀναφερόταν στὶς δύσκολες συνθῆκες ζωῆς τῆς ξενητιᾶς. Χρησιμοποιήθηκαν τὰ παλιὰ σκηνικὰ τῆς Γκόλφως καὶ ἀντὶ γιὰ τὶς βρύνες ζωγράφισαν οἱ ἴδιοι ἔνα τζάκι.

Δόθηκαν 3 παραστάσεις σὲ 3 συνεχεῖς Κυριακές.

Πῆραν μέρος:

Παππούς: Ἀπόστολος Ζγκολόμπης
Αρχικούδαρης: Μήτσος Φρόντζος (Κοπανάκος)

Λαγούλι (Μαστορόπουλο): Σταῦρος Τσούβαλης
καὶ ὁ Σπύρος Λόβας

Ἐπίσης τὸ Μάρτιο τοῦ 1949 παίχτηκε πάλι ἀπὸ μαστόρους μὲ τὴ βοήθεια τῶν δασκάλων Χαρίλαου Παπαδόπουλου καὶ Χαρίλαου Γεωργιάδη «ἡ Ἐπανάσταση τοῦ '21». Ἐνα μήνα μετὰ μπῆκαν στὸ χωρὶς οἱ ἀντάρτες γιὰ νὰ ξαναμπεῖ ὁ στρατὸς τὸ καλοκαίρι.

Τοὺς ρόλους ἔπαιξαν οἱ: Μανώλης Περώνης
Χαρίσης Τσιάνης
'Αλέκος Γκάσιος
Σπύρος Βαλτᾶς
Λάζαρος Περώνης
Κων) τίνος Πύρος
'Αμαλία Μαζιώτη
μιὰ κοπέλλα ἀπὸ τὴ Φούρκα
μιὰ ἀπ' τὸ Κεράσοβο
κι ἔνας φαντάρος Καμπέρης στὸ ὄνομα.
Τὰ σκηνικὰ τάφτιαξε ὁ Χαρίλαος Παπαδόπουλος.

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΕΣ

ΑΓΡΙΝΙΟ: Μιχάλης Χρυσάφης — Χρῆστος Σερίφης, τηλ. 27.324

ΑΘΗΝΑ: Γιάννης Γκόρτσος — Εὖη Δούκα — Κούλα Περώνη, τηλ. 32.49.057

ΓΙΑΝΝΕΝΑ: Κώστας Κοντοζήσης — Νίκος Βύρκος — Μενέλαος Τζάφος, τηλ. 21.961

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ: Ἀγαθὴ Τζάφου — Κώστας Μαυρομάτης, τηλ. 22.219

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Σπύρος Χατζῆς — Παῦλος Καραγιάννης, τηλ. 820.770

ΚΑΡΔΙΤΣΑ: Θεοφάνης Παπαγεωργίου — Χριστόφορος Σερίφης, τηλ. 233.720

ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ: Βασίλης Ζαφείρης, τηλ. 0655) 31.210

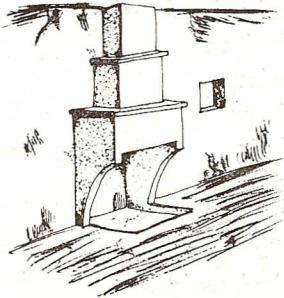
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ: Γρηγόρης Νίτσος — Βασίλης Ἀγγελῆς, 24 MURPHY ST. RICHMOND
3121

Η.Π.Α.: Θέκλη Πύρσου — Γιώργος Τσούβαλης,

427 MAIN STR' APT. 8 FORT LĘE N.J. 01024

ΚΑΝΑΔΑΣ: Θανάσης Γκάσιος, 11399 DE POUTRINCOURT MONTREAL PQ

Μπλούκια: μετακινήσεις και κτίσματα

Τὸ πόνημα ποὺ ἀκολουθεῖ γιὰ τὰ μπλούκια τῶν μαστόρων καὶ τὰ κτίσματά τους, εἶναι ἔνα ἐλάχιστο δεῖγμα τῆς ἔρευνας ποὺ ἀρχίσαμε μὲ βάση τὴν ὑπάρχουσα βιβλιογραφία, συνεντεύξεις παλιῶν μαστόρων, κινηματογράφηση κατασκευῶν καὶ μελέτη ἐγγράφων τῆς τουρκοκρατούμενης ἐπαρχίας μας.

Οργανωμένοι σὲ μπλούκια οἱ μαστόροι ἄφοσαν στὴν ιστορία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὰ δημιουργήματα τῆς τέχνης των, σὲ κάθε γωνιὰ τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Ἀπὸ τόπους ποὺ δούλευαν μετέφεραν στὶς ιδιαίτερες πατρίδες τους πολλὰ στοιχεῖα, ποὺ δείχνουν τὶς ἐπιδράσεις ἀπὸ τόπο σὲ τόπο.

«Τὰ δρομολόγια τῶν κουδαραίων ἔχουν μιὰ ιδιαίτερη σημασία γιατὶ μαρτυροῦν τὴν ἐξάπλωση τῆς ντόπιας τεχνικῆς καὶ ιδιαίτερα τῆς μορφολογίας ἀκόμη καὶ τὶς ξένες ἐπιρροές καὶ ἐπιδράσεις, ποὺ πιθανὸν νὰ μετέφεραν οἱ μαστόροι γυρνώντας ἀπὸ τὰ ξένα.

Οἱ μαστόροι ἀπὸ τὰ μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας, ταξίδευαν στὴν "Ηπειρο, Ἀλβανία, Μακεδονία, Ρούμελη, Ἄγιο Ὁρος καὶ Θεσσαλία.

Πυρσόγιαννη:

Στοὺς Πυρσογιαννίτες μαστόρους ἀποδίδεται ἡ φράση: «Οἱ Πυρσογιαννίτες χτίσαντε τὸν κόσμο». Τὸν θρύλο αὐτὸ δικαίωσαν οἱ θρυλικοὶ πρωτομάστορες τῆς Πυρσογιαννης, ὁ Λάμπρος Μπέτσας καὶ ὁ Ζιώγας Φρόντζος. «Ολα τὰ δείγματα τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς κοι οἰκοδομικῆς τὰ ἐγκατεσπαρμένα στὴν "Ηπειρο καὶ στὴν Ἀλβανία — ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπέστερα καὶ πιὸ φανταχτερὰ σεράγια τῶν μπέπδων καὶ ἀγάδων τοῦ Ἀργυροκάστρου, τοῦ Λεσκοβικιοῦ, τῆς Πρεμετῆς καὶ τῆς Ἐρσέκας ἔως τὰ στερεώτερα γεφύρια τὰ ἐγκατεσπαρμένα πανταχοῦ τῆς Ἡπείρου μας — δῆλοι φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς ιδιοφυίας τῶν Πυρσογιαννιτῶν αὐτῶν πρωτομαστόρων». Ιδιαίτερα ὁ Ζιώγας Φρόντζος εἶχε γίνει θρυλικὸς πρωτομάστορας γεφυριῶν. Στὰ 1870 ἔκτισε καὶ τὸ γεφύρι στὴν Κάτω Κόνιτσα. «Μπροστὰ στὸν ἀγράμματο ἀλλὰ θρυλι-

Ταξίδια στὴν Ἑλλάδα:

Μπλουκι μαστορων σινη ζενιτια

κό Πυρσογιαννίτη πρωτομάστορα ύπεκλήθησαν και οι Τούρκοι έπιστήμονες μπχανικοί, ποὺ εἶχαν σταλεῖ — ὅπως γράφει ὁ Εύριπίδης Σούρλας — ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν ἐπιθεώρηση τοῦ γεφυριοῦ. "Οταν δηλαδὴ οἱ ἐπιστήμονες αὗτοὶ μπχανικοὶ ἀποθαυμάζοντες τὸ γεφύρι μείνανε ἔκπλοκτοι γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἀρτιότητα καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ζιώγαν νὰ πληροφορηθοῦν εἰς ποῖον Πολυτεχνεῖον εἶχε σπουδάσει, ὁ ὑπέροχος ἐκεῖνος γέροντας Πυρσογιαννίτης ποὺ φοροῦσε πιτούρια καὶ κάππα, εἴπε εἰς τὸν διερμηνέα τους νὰ τοὺς πληροφορήσει πῶς εἶχε σπουδάσει στὸ Πολυτεχνεῖο τῆς

Κράπας τῆς Πυρσόγιαννης». Ό Ζιώγα Φρόντζος ἔκτισε τὸ 1884 καὶ τὸν τούρκικο στρατώνα τῆς Κόνιτσας.

Στὴ Μέδιστα, σημερινὸ Παλιόπυργο, ὑπάρχει ἐπιγραφὴ «διὰ χειρὸς μάστορα Λάμπρου Χαρίτου - Πυρσόγιαννίτου».

Στὸ Μοναστήρι Βέλλιανης Παραμυθιᾶς σώζεται πάνω ἀπὸ τὸ ἄγιο βῆμα ἡ ἐπιγραφὴ:

1843 Ἀπριλίου 25
ἀηγέρθη
ἐκ βαθρου πα
ὅτα νηουμένου λεον,
του Ιερομονάχου
κε ληα Μονῆς(;) προτο
μαστορας Γεοργηου Βα
γγέλη

Πηρσογιανήτη

‘Ο Γιαννούλης Τσερώνης ἔκτισε στὰ 1740 (μὲ ἐπιφύλαξη ἡ χρονολογία) τὸ γεφύρι στὴν Ντερόπολη τοῦ ‘Άργυροκάστρου.

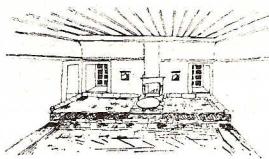
Οἱ Πυρσογιαννίτες μαστόροι Κ. Σούρλας καὶ Ρίζος Κ. Παπαϊωάννου μαζὶ μὲ τοὺς Σίμο Ψύλλο, Κώσταν καὶ Δῆμον ἀγνώστων ἐπωνύμων ἀπὸ τὴν Βούρμπιανη, ἔκτισαν τὸ μοναστήρι τῆς Ζέρμας.

Ντόπιοι μαστόροι ἔκτισαν στὰ 1774 τὸν “Ἄγιο Νικόλαο τῆς Πυρσόγιαννης (διατροπέο σήμερο μνημεῖο). Τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὸ περιστύλιο εἰναι δείγματα τῆς μεγάλης τους τέχνης.

‘Ο παλιὸς “Ἄγιος Γεώργιος κτίστηκε στὰ 1712 καὶ ξανακτίστηκε ἀπὸ Πυρσογιαννίτες στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα. Γιὰ νὰ μεταφέρουν πέτρα καὶ καπάκια ἀπὸ τὰ νταμάρια τῆς Κράπας κατασκεύασαν σιδηροτροχιές καὶ βαγόνι. ‘Εξαρτήματα καὶ οἱ ρόδες του φυλάγονται σήμερα στὸ ἔκκλησιαστικὸ μουσεῖο τῆς Πυρσόγιαννης.

‘Ἀπὸ ἔγγραφα τῆς τουρκοκρατούμενης κοινότητας καὶ τὸ μοναδικὸ μπακαλόδεύτερο τοῦ Κύρκα Σερίφη διαπιστώσαμε πῶς στὸν προηγούμενο αἰώνα μέχρι καὶ τὸ 1930, τὰ Πυρσογιαννίτικα μπλούκια ταξίδευαν συχνότερα στὴν “Ηπειρο, Λεσκοβίκη, Δέλβινο καὶ ‘Άργυρόκαστρο.

Βούρμπιανη: Γνωστοὶ καὶ σπουδαῖοι Βουρμπιανίτες ἀρχιμαστόροι ἥταν οἱ Γιοσαῖοι. Ό Χρ. Γιόσης (1800) κατασκεύασε διάφορα κτήρια τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τὴν μητρόπολη Κονίτσης καὶ τὸ γεφύρι στὰ Μεσογέφυρα. Ό Γιώργος Γιόσης — ὁ ἐπιωνομαζόμενος Κάλφας — ἔκτισε τὸν “Ἄγιο Γεώργιο

τῆς Μονῆς Δουρούτης, τὴν ἐκκλησία τοῦ Χλωμοῦ καὶ τὸ Ἀρχιμανδρεῖο στὰ Γιάννενα. Ὁ ἀδελφός του Δημήτρης Γιόσης κατασκεύασε τοὺς τούρκικους στρατῶνες (Κισλᾶ) στὰ Γιάννενα.

Ο μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἅγιου Ἀθανασίου στὰ Γιάννενα κτίστηκε ἀπὸ τὸν Βουρμπιανίτη Νικόλαο Γεωργίου Λιόλη (1857).

Στὰ 1817 ὁ Σίμος Ψύλλος μαζὶ μὲ τὸν Κυπαρίσιον ἔχτισαν τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο Σανοθοῦ.

Ο ἀρχιμάστορας Γεώργης Χαρίσιος Μάνου ἔχτισε τὴν ἐκκλησία τῶν Ἅγιων Ἀποστόλων τῆς Βούρμπιανης (1823).

Κόνιτσα: Τὰ Κονιτσιώτικα ισνάφια τὰ βρίσκουμε κυρίως νὰ κτίζουν τ' ἀρχοντικὰ τῆς Σιάτιστας.

Ο Δημήτριος Νάκος ἔφτιαξε τὸ ἀρχοντικὸ Μ. Σάσιου τὸ 1798. Τὸ 1752 συναντοῦμε τὸν Ἰωάννην Δημητρίου, ὁ ὁποῖος ἔχτισε τὸ ἀρχοντικὸ τῆς Πόλκως στὴν Σιάτιστα.

Τὸ 1825 ὁ «μαστροκονσταντίς Κονιτζότις» διωρίστηκε ἀπὸ τὸν Μαυροκορδάτο στὸ Μεσολόγγι καὶ δούλεψε στὰ Λέττα (βάσεις) τῶν κανονιῶν γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσθει ἡ πολιορκία τοῦ Ὄμερο Βρυώνη.

Καστάνιανη: Ἐπὸ τὴν Καστάνιανην ἦταν ὁ Γιώργης Γκόσιος, ποὺ δούλεψε στὸν τουρκικὸ στρατῶνα καὶ στὸ τζαμί. Ἀρχιμάστορας κληρονόμος πάπιου πρὸς πάπιον στὸ ἐπάγγελμα, ἔχτισε στὰ 1882 τὸ σπίτι του στὴν Καστάνιανη ποὺ φέρνει τὴν σφραγίδα τῆς τέχνης του.

Ζέρμα: Στὰ 1750 μαστόροι ἀπὸ τὴν Ζέρμα ἔχτισαν τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο στὸ χωρὶο Μπουκοβίνα τῆς Λάκκας Σουλίου.

Μόλιστα: Ο Μαστοροαποστόλης ἔχτισε τὸν "Ἄγιο Νικόλαο στὸν Ἐλαφότοπο Ζαγορίου. Γνωστὰ μπουλούκια ἦταν τοῦ Βασίλη Χαρισιάδη καὶ Ἀθανασίου Σερίφη στὴ Μεσαριά, τοῦ Ἀλέξη Παπαδημητρίου καὶ Ἀπόστολου Ντόκου στὸ Γαναδιό καὶ τοῦ Ν. Κατοίκη στὸ Μποτσιφάρι.

Χόρμοβο: Ἐξουμε τὸν ὑπονομοποιὸ Κώστα Λαγουμιτζῆν ἢ Χορμόβα ἢ Παπακυριακοῦ, ὁ ὁποῖος διατάχθηκε, ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Πολέμου τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς Ἐλλάδος, νὰ κατασκευάσει, μαζὶ μὲ 18 ἄλλους κτίστες στὴν ὑπηρεσία του ὑπονόμους στὸ φρούρια τοῦ Μεσολογγίου γιὰ νὰ ἀχροπτέψουν τὶς πολιορκητικὲς μηχανὲς τῶν Τούρκων τὸ 1825.

Ἡ μελέτη μας δὲν καλύπτει ταξίδια μαστόρων ἔξω ἀπὸ τὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο.

Εἶναι ἐνδεικτικὸ ἀπὸ παρατηρήσεις γιὰ τοὺς Πυρ-

οογιαννίτες μαστόρουν στήν Περσία πώς κανένα μπλούκι δὲν στέριωσε μὲ τὴν γνωστὴ δργανωτικὴ του δομή. "Έχουμε ἐπιφυλάξεις γι' αὐτὲς τὶς μέτακινήσεις ὅπως μέχρι σήμερα ἀντιμετωπίστηκαν.

Σκοπός μας εἶναι νὰ μελετήσουμε αὐτὸ τὸ θέμα σὲ βάθος προτοῦ σχηματίσουμε γνώμη.

Β ο η θ ή μ α τ α:

- 1) Κ. Κοκκόλη: «Συντεχνία ἐπὶ Τουρκοκρατίας»
- 2) Ν. Μουτσόπουλου: «Λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Βεροίας»
- 3) Ε. Σούρλα: «ΔΗΜΗΤΡΙΟ Σ ΖΓΚΟΛΟΜΠΗΣ»
- 4) Α. Εδθυμίου: Περιοδικό «ΚΟΝΙΤΣΑ»
- 5) Χ. Σούλη: «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»
- 6) Χ. Ρεμπέλη: «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»
- 7) Ι. Λαμπρίδου: «ΖΑΓΟΡΙΑΚΑ»
- 8) Κ. Κώνστα: «Ηπειρώτες στὸν ξεσηκωμὸ τῆς Δ. Ρούμελης»
- 9) Ε. Δημητριάδη: «Η Μόλιστα τῆς Ἡπείρου»
- 10) Διηγήσεις μαστόρων: Τάκη Γκουντῆ, Ἀπόστολον Σγολόμπη, Γιάννη Μαυρομάτη, Νίκου Κουρλού καὶ Σταύρου Τσούβαλη.

Μαστοροχώρια

“Ενα σημείωμα τοῦ ιστορικοῦ Τάσου Βουρνᾶ

Από τὴν Λάρισα ἔφτασε στὰ χέρια μου ἔνα ἐνδιαφέρον τρίμηνο δημοσίευμα. Πρόκειται γιὰ τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Ἀρμολόι» ποὺ βγαίνει μὲ τὴν φροντίδα νέων ἀνθρώπων, φοιτητῶν καὶ ἐργαζομένων τοῦ τόπου μας καὶ εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἔρευνα θεμάτων ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν περιοχὴ Πυρσογιαννης καὶ τὰ γύρω ἀπὸ τὴν Πίνδο μαστοροχώρια. Πρέπει εὐθὺς ἀμέσως νὰ σημειώσω πόσο εὐχάριστο ξάφνιασμα δοκίμασα, διάβαζοντας ἀξιόλογα στοιχεῖα γιὰ μιὰ παλιὰ νεολληνικὴ παράδοση, τὰ μπουλούκια τῶν μαστόρων, ποὺ ζεκινοῦσαν μιὰ δρισμένη ἐποχὴ ἀπὸ διάφορες περιοχὲς τῆς τουρκοκρατούμενης χώρας μας γιὰ νὰ πᾶνε νὰ δουλέψουν σὰ συνεργεῖα δργανωμένα σὲ τόπους ἔξω ἀπὸ τὴν γενέθλια γῆ τους καὶ σὲ ἐργασίες ἀνάλογα μὲ τὴν εἰδίκευση τοῦ μπουλουκιοῦ. Υπῆρχαν ἐργασιακοὶ πυρῆνες ἀνάλογοι μὲ τὴν προσφορόμενη ἀπασχόληση: χτιστάδες, ξυλουργοί, σιδεράδες, νταμαρτζῆδες κ. λ.π. Τὰ μπουλούκια ζεκινοῦσαν ἀπὸ τὰ μαστοροχώρια δργανωμένα καὶ μὲ καταμερισμένη τὴν ἐργασιακή τους ἀπασχόληση. Ή στελέχωσή τους εἶχε ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιμάστορα καὶ διακλαδιζόταν σὲ μαστόρους καὶ παρακεντέ-

δες. Εἶναι αὐτονόητο πὼς ἀνάλογη μὲ τὴν ιεράρχηση μέσα στὸ μπουλούκι ἦταν καὶ ἡ κατανομὴ τῆς ἀμοιβῆς.

Σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἐργασίας, τὴ διατροφὴ καὶ τὰ γενικὰ ἔξοδα τοῦ μπουλουκιοῦ κανόνιζε ὁ ἀρχιμάστορας, μὲ στόχο τὴ λιτότητα, ὥστε νὰ περισσέψουν χρήματα, ποὺ θὰ ἀποτελοῦσαν, μετὰ τὴ διανομὴ τους, τὸ μικρὸ θησαυρὸ τοῦ καθενὸς γιὰ νὰ τὸν φέρει στὸ χωριὸ μέσα στὸ κεμέρι του καὶ νὰ τὸν διαθέσει γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς οἰκογένειας, ἡ ὁποία περίμενε μὲ ἀδημονία τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ μάστορα πάτερ - φαμίλια. Κοντὰ στὸ νοῦ ὁ πιὸ κερδισμένος ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση ἦταν ὁ ἀρχιμάστορας, ὁ ὁποῖος καὶ χρηματοδοτοῦσε τὴν κουμπανία στὸ ζεκίνημά της, διαθέτοντας παράλληλα τὰ ζῶα, τὰ ἐργαλεῖα, καθὼς καὶ τὶς γνωριμίες μὲ τοὺς ἐργοδότες ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀναλάβαινε τὸ ἔργο ἀποκοπῆ.

«Μιὴ διαρκῆς καὶ ἀσύγαστη κοινωνικὴ κουφόβραση χαρακτηρίζει τὶς σχέσεις πρωτομαστόρων καὶ μαστόρων, σημειώνει στὸ «Ἀρμολόι» ἀνώνυμος μελετητής. Σέ μᾶς θὰ φτάσει μὲ μισόλογα γεμάτα πίκρα καὶ ἄφθονα ἀνέκδοτα ποὺ καυτηριάζανε τὴ λαιμαργία τους στὴ μοιρασία, σὰν τὸ «τρεῖς πενήντα, ἐνε-

νήντα, πᾶρε καὶ δέκα παραπάνω ἐπειδὴ δούλεψες πολύ».

Ἐκεῖνα τὰ χρόνια, προτοῦ ὁργανώθοῦν οἱ μαστόροι καὶ ἐπιβάλουν ἔνα τακτικὸν ὡράριο δουλειᾶς, δούλευαν ὀλόκληρη μέρα, «ἀπ' ἥλιο σ' ἥλιο», ὅπως ἔλεγαν:

«“Ἡλιε μου, τί πολλάργησες,
δὲν πᾶς νὰ βασιλέψεις,
σὲ καταριέτ’ ἢ ἀργατιά
κι’ οἱ ξενοδουλευτάδες».

Ἐτοι ἀρχίζει ἔνα ἡπειρώτικο τραγούδι.

Δὲν ἔφτανε ἡ κούραση τῆς μέρας καὶ τὴν νύχτα φύλαγαν νούμερα γιὰ νὰ προσέχουν τὰ μουλάρια μὴ μποῦν στὰ ένενα χτήματα.

Θὰ ξαποστάσουν μόνο τὸ χειμώνα, μετὰ τὰ Νικολαβάρβαρα ποὺ ἀνηφόριζαν στὸ χωριό».

Πολλὰ καὶ χρήσιμα γιὰ τὴν κοινωνίκη καὶ οἰκονομικὴ ιστορία τοῦ χώρου μας μαθαίνουμε ἀπὸ τὸ ὑλικὸν ποὺ παρουσιάζουν οἱ νέοι μελετητὲς τῆς περιοχῆς Πυρσόγιαννης. Μελετήματα καὶ ἀφηγήσεις συνθέτουν μὰ ἐνδιαφέρουσα εἰκόνα τῶν μαστοροχωριῶν καὶ τῶν μπουλουκιῶν τῆς περιοχῆς Πίνδου, ποὺ συγκρινόμενα μὲ τὶς γνώσεις μας ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας, ὀλοκληρώνουν ἔνα κεφάλαιο τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς μας ιστορίας.

Παρόμιοια μπουλούκια μαστόρων ποὺ ξεκινοῦσαν γιὰ ἄλλες περιοχὲς τῆς κχώρας ἤταν οἱ χτιστάδες καὶ οἱ μαραγκοὶ

ἀπὸ τὶς Κυκλαδες. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ πλημμύρισαν τὴν Ἀθήνα, ὅταν ἔγινε πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας τὸ 1833, καὶ μὲ τὸ μυστρί τους, καὶ τὰ ἐργαλεῖα τῆς μαστορικῆς τους μεταμόρφωσαν τὸ πανάθλιο πρώην τουρκοχώρι οὲ ὑποφερτὴ «καθέδρα» τοῦ βασιλιᾶ - πρωτεύουσα δηλαδὴ τοῦ κράτους. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπὶ πολλὰ χρόνια κατόπι, ὅταν ὁ δάσκαλος ρωτοῦσε τὰ σκολιαρούδια κατὰ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν, ποιός ἔχτισε τὸν κόσμο, ἐκεῖνα ἀπαντοῦσαν μὲ μιὰ φωνή:

— Τηνιακοί, Ἀντριῶτες κι Ἀναφιῶτε!

Ἄλλὰ κι ἀπὸ τὰ μαστοροχώρια τοῦ Μοριᾶ ξεκινοῦσαν μπουλούκια μαστόρων ποὺ ὅργωναν τὴν Ἑλλάδα στὰ μεταπελευθερωτικὰ χρόνια. Περίφημοι εἶναι στὴ νεοελληνικὴ οἰκοδομικὴ παράδοση οἱ Λαγκαδιανοὶ χτίστες. Ἐχοντας δικὴ τους ἀρχιτεκτονικὴ καὶ οἰκοδομικὴ παράδοση (τὰ Λαγκάδια τῆς Γορτυνίας

Οἱ συγχωριανοὶ καὶ φίλοι ποὺ βρίσκονται στὶς διάφορες πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ στὸ ἔξωτερικό, γιὰ ὅποιαδήποτε πληροφορία καὶ ἔχουπηρέτησή τους ἀπ' τὸ χωριό, μποροῦν ν' ἀπευθύνονται στὰ παρακάτω τηλέφωνα:

Πρόεδρος Κοινότητας, Διονύσιος Περώνης, 0655—31.254.

Γραμματέας Κοινότητας, Γιάννης Βαζούκης, 0655—31.226.

Ξενοδοχεῖο (διεύθυνση Σπύρος Μαρτσέκης), 0655—31.262.

είναι άπό τοὺς πιὸ χαρακτηριστικοὺς οἰκισμοὺς τῆς χώρας μὲ φρουριακὴ δομὴ τῶν ἀρχοντικῶν τους σπιτιῶν) μετέφεραν ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχή τους τὴν προηγμένη τεχνική τους καὶ γίνηκαν περιζήτητοι μαστόροι σ' ὅλῃ τὴν Ἑλάδα.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὰ μαστοροχώρια ποὺ τροφοδοτοῦν τὸν ὑπόλοιπο χῶρο μὲ κινητὰ μπουλούκια μαστόρων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ποὺ ὁ πληθυσμός τους ἐπιδίδονταν σὲ ὁρισμένες ἐργασιακὲς ἀσχολίες ἐπὶ τόπου. Εἶναι πασίγνωστα τὰ Ἀμπελάκια τοῦ Κιοσάθου μὲ τὰ βιοτεχνικά τους ἐργαστήρια παραγωγῆς κόκκινου βαμβακεροῦ νήματος καὶ ὑφάσματος, δημος καὶ τὰ Μαδεροχώρια τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπου ἔνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ δούλευε στὴν ἔξορυξη σιδηρομεταλλεύματος. Ἐπίσης εἶναι γνωστὴ ἡ καλαρρυτινὴ ἀργυροχοΐα στὴν "Ηπειρο (τὰ «γιαννιώτικα» ποὺ λέμε σήμερα), δημος, κατὰ ἀρχαιότατη παράδοση δούλευαν τὸ ἀσῆμι. Μιὰ παρόμοια καλλιτεχνικὴ ἀπασχόληση ἔκμασε στὴ Στεμνίτσα τῆς Ἀρκαδίας, δημος ἔνα μεγάλο μέρος τῶν μαστόρων τοῦ χωριοῦ δούλευε τὸ χρυσάφι. Ὁ Γάλλος Μπωξούρ («Πίνακας τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδας κατὰ τὴν Τουρκοκρατία», ἐλληνικὴ ἔκδοση Τολίδη 1974) μᾶς δίνει πολλὰ καὶ ἀξιόλογα στοιχεῖα.

Γιὰ τὰ μαστοροχώρια καὶ τοὺς μαστόρους κατὰ τὴν τουρκοκρατία καὶ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀπελευθέρωσης, πρὶν οἱ ἀστικὲς σχέσεις παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς ἐνοποιήσουν τὸν ἐλληνικὸ

Πυρσογιαννίτες μαστόροι.
Κεφαλονιὰ 1938

χῶρο, πρέπει κάποτε νὰ γραφτεῖ μιὰ μελέτη ποὺ θὰ ἔξαντλεῖ τὸ θέμα. Ἐνα χαρακτηριστικὸ ἐπίσης γνώρισμα τῶν ὄμαδων τῶν μαστόρων ἦταν τὸ ὅτι χρησιμοποιοῦσαν συνθηματικὴ γλώσσα, τὰ λεγόμενα «μαστόρικα», ὥστε νὰ μὴν τοὺς καταλαβαίνουν οἱ συναλλασσόμενοι μαζί τους. Ὁ ἀείμνηστος γλωσσολόγος Μανόλης Τριανταφυλλίδης ἔδινε μεγάλη σημασία στὶς συνθηματικὲς αὐτές διαλέκτους καὶ εἶχε μάλιστα κατορθώσει νὰ καταγράψει ἀρκετὲς λέξεις ἀπὸ τὰ Στεμνιτσώτικα τῶν χρυσικῶν τοῦ χωριοῦ, παρὰ τὴν πεισματωμένη ἀντίστασή τους νὰ φανερώσουν σὲ ξένους τὴν γλώσσα τους.

Βούρμπιαν - Πυρσόγιαννη: καυγάς γιά τά ὄρια...

Ἡ ἴδιοκτησία τῆς γῆς στὸ παραδοσιακὸ πολιτισμό, παίζει σοβαρὸ ρόλο στὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν γειτονικῶν χωριῶν, οἱ ὅποιες, θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανείς, ἔγγραφονται στὰ σύνορα τῶν κτημάτων τους ἢ στὴ γραμμὴ ποὺ χωρίζει τὰ βοσκοτόπια τους: πότε εἶναι μονοιασμένες οἱ κοινότητες κι ἀφήνουν τὰ σύνορά τους ἀνοιχτά, πότε μαλώνουν καὶ τὰ κλείνουν. Υπάρχουν δύο εἰδῶν ὄρια ποὺ ἀφοροῦν τὴν ὄργανωση τοῦ χώρου τῆς κοινότητας: τὰ ὄρια τῆς γῆς ποὺ ἀνίκει στοὺς κατοίκους ἢ στὴν ἕδια τὴν κοινότητα, καὶ τὰ ὄρια τοῦ οἰκισμοῦ. Τὰ δεύτερα σημαδεύονται συνήθως μὲ προσκυνητάρια, ἐνῶ τὰ πρῶτα μὲ ἄλλα σημάδια τοῦ τόπου, φυσικὰ ἢ τεχνητά: λ.χ. ἔνα μεγάλο δέντρο «θεριακωμένο καὶ μοναχικό», ὅπως τὸ περιγράφει ὁ λαός, ἔνα ποτάμι, μιὰ νερομάνα, μιὰ βρύση¹.

Παραθέτουμε ἔνα σπάνιο ἔγγραφο τοῦ 1824 ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Εύριπίδη Σούρλα ποὺ ἀναφέρεται στὴ διένεξη μεταξὺ Πυρσογιαννης καὶ Βούρμπιανης γιὰ τὸν ὄρισμὸ τῶν συνόρων τοιγά:

“Ο Βελλάς καὶ Κονίτζης Ἰωσήφ ἐπιβεβαιοῖ διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικοῦ, ἐνυπογράφου καὶ ἐμμαρτύρουν γράμματος δῆλον γίνεται ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς χώρας Πυρσογιάννης, ἔχοντες διαφοράν καὶ νιζάν (φιλονεικία) διὰ τὰ σύνορα τοῦ τόπου τους, κρούσαν δύνομαζομένην, μὲ τοὺς χριστιανοὺς τῆς χώρας Βούρμπιανης, τὴν σήμερον ὁμοθυμαδὸν οἱ χριστιανοὶ τῶν δύο χωρίων καὶ ἡμεῖς κατὰ τοὺς θείους νόμους λεπτομερῶς ἔξετάσαντες διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον τοῦ κάθε χωρίου μάλιστα περὶ τούτου καὶ διὰ ὁμοφορίου ἀφορήσαμεν ὅθεν μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ἐμμαρτύρησεν ὁ παπᾶς γεράσος, οἰκονόμος Πυρσογιανί-

της, καθὼς καὶ ἄλλην φορὰν ἔγινεν, δηλαδὴ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ποτὲ Γεωργίου προεστῶτος τῆς Βούρμπιανης καὶ τοῦ Λάμπρου προεστῶτος τῆς Πρυσογιάνης, ὅτι εἶναι τὸ σύνορον ψηλὰ εἰς τὸ καρδάρη καὶ κάτω εἰς τὸ μαῦρο χῶμα καὶ κατεβαίνει εἰς τὸν λάκον καὶ παίρνει τὴν στράταν εἰς τὸν πάτον στὲς ἀλατωσαργὲς καὶ ἀπεκεῖ πηγαίνει εἰς τὴν πορίκαν τὴν δικαλοτήν, ὅπου ἔχει σταυρὸν εἰς τὴν ράχην, καὶ ὑστερὸν πέφτει εἰς τὸν τράφον εἰς τὴν Τζηντζιφιὰν καὶ εὐγένει εἰς τὸν ρόπαλον τὸν καμένον καὶ εἰς τὸ πλάγιο στὴν στράταν εἰς τὴν πέτραν στὸ τζουκάρη καὶ ἀπεκεῖ κάτω κατὰ τὸ χαντάκι ὅπου πέφτει στὸ χωράφι στὴν ἄκρη

στὸν τοέρον καὶ ἔως ἐκεῖ εἶναι τὰ σύνορα τῶν δύο χωρίων ὅπου τὸ κάτω μέρος νὰ ἔξουσιάζουν τὸν τόπον οἱ Βουρμπιανῆτες εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα καὶ ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος νὰ ἔξουσιάζουν οἱ Πρυσσιγιανῆτες. "Οθεν εἰς πὴν περὶ τούτου δηλωσιν καὶ εἰς μνήμην διπνεκῆ γεγόνασιν δύο παρόμοια γράμματα ἔχοντα τὸ κῦ-

ρος καὶ τὴν ισχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ δικαιοσύνης καὶ ἐδόθη τὸ μὲν ἐν εἰς τοὺς Βουρμπιανῆτες τὸ δὲ ἄλλο εἰς τοὺς Πυρσογιανῆτες εἰς ἔνδειξιν.

1824 αὐγούστου κ.β.ι.

'Ιωάννης Σούρλας ὑπόσκομαι.
Οἰκονόμος Παπαζήσης βεβεόνο.)²

Βοηθήματα:

- 1) "Άλκη Κυριακίδου Νέστορος «Λαογραφικά Μελετήματα».
- 2) 'Αρχείο Ενδιπίδη Σούρλα. Πρωτοδημοσιεύτηκε στὰ 'Ηπειρ. Χρονικά 1929.

Γιὰ τὸ Μουσεῖο

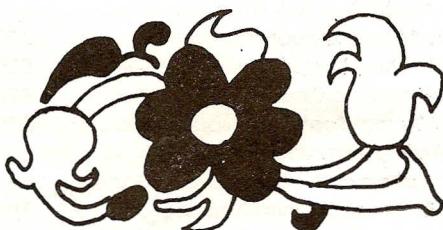
'Απαντώντας στὸ κάλεσμά μας γιὰ τὸ φτιάχιμο τοῦ Μουσείου λαϊκῆς τέχνης στὴν Πυρσόγιαννη μᾶς στέλνουν γιὰ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσην:

'Απὸ τὸ 'Αγριπίδης στὴν μνήμη τοῦ κουνιάδου του 'Αντρέα Γκόρτσου	2.000
ό Θεόδωρος Κιόχος	300
ό Δημήτριος Πετσίνης	500
ό Νέστορας 'Αλεξίου	250
ή ἀρχιτέκτων Σπυριδούλα Γεροπάντα	400
ή γιατρὸς Μουτάφη Μαρία	200
ό δικηγόρος Βαγγέλης Καρζῆς	400
ό δικηγόρος Παντελῆς Κιτσάκης	200
'Απὸ τὴν 'Αθήνα	
ό Νικόλαος Τσίπας στὴν μνήμη τοῦ θείου του Σπύρου Τσίπα	500
'Απὸ τὰ Γιάννενα	
ό καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχο-	

λῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Ιωαννίνων Θεοφάνης Κακριδῆς	500
ό 'Αθανάσιος Δόβας	500
ή 'Αμαλία Βλάχου	300
ό Μιχάλης Γραβάνης	500
ό 'Απόστολος Φρόντζος	1.000
τὸ τυπογραφεῖον «Η ΔΩΔΩΝΗ»	1.000
ό Χρήστος Παπανικολάου	300
ό Παναγιώτης Χατζῆς	500
ό φιλόλογος Χρήστος Ζαφείρης	200
ή Λουλα Γαννούκα	300
ό Λιθέρης Διονύσιος	300
ό Παύλος Κοτρώνης	250
ό Μίλτος Χατζησωτρίου	200
ό Κώστας Τσαντίλης	200
ό Λιθέρης Διονύσιος	300
ό Απόστολος Ζυγολόμπης	500
καὶ οἱ Θεμιστοκλῆς Γκάσιος δρχ.	500

50 χρόνια

δράσης

Ο σύλλογος «Προοδευτική «Ενωση Πυρσογιαννης» συμπλήρωσε πενήντα χρόνια ζωῆς. Μιὰ πορεία γεμάτη άγωνες και συμμετοχή στις άναγκες του χωριού.

Άγκαλιάστηκε μ' ένθουσιασμὸ ἀπ' τὴ γέννησί του ὡς τὰ σήμερα. Χωρὶς τὸ σύλλογο, δὲν εἶναι ὑπερβολή, θάμασταν φτωχότεροι σὲ πρωτοβουλίες γιὰ ἔργα και σὲ προοπτικές γιὰ ἐπιβίωση.

Τὸ «ΑΡΜΟΛΟΪ» ἀπευθύνεται σ' ὅσους ήταν μέλη διοικητικῶν συμβουλίων νὰ γράψουν γιὰ τὴν δράση και τὴν ιστορία του.

Μιὰ πανηγυρικὴ παρουσίαση στὸ τρίτο τεῦχος μὲ φωτογραφίες, μελετήματα και μνῆμες ἀπ' τὸ ἔργο του, εἶναι ἀπ' τὴ μεριά μας ἡ μικρότερη προσφορὰ στὴ μεγάλη του ιστορίᾳ.

Χωριανοὶ και φίλοι τοῦ χωριοῦ μας ἡ «ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ» εἶναι παράδειγμα συλλογικῆς δουλειᾶς και προοδευτικῆς σκέψης μοναδικὸ στὸν εὐρύτερο Ἕπιωτικὸ χῶρο. Οἱ θεμελιωτές του μας τὸ δίδαξαν. Ἐμεῖς τουλάχιστον νὰ τὸ καταλάβουμε.

Πυρσογιαννίτες ἔργαζόμενοι και ἐπιστήμονες ἀς ἀξιοποιήσουμε μὲ τὴν συμμετοχή μας στὴν «Προοδευτική «Ενωση» δραστηριότητες πιὸ οὐσιαστικές γιὰ τὴ ζωὴ της.

Κινητοποιηθεῖτε και βοηθεῖστε την μὲ ἐνθουσιασμὸ ἀνάλογο μὲ τὴν ἀπὸ χρόνια καταξιωμένη δράση της.

Πλαισιώστε παντοῦ στὸ χωριό και στὶς παροικίες κάθε ἑκδήλωση και πρωτοβουλία της.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

30 χρόνια χωματόδρομος

Δεν ξέρουμε αν τὸ ὑπουργεῖο Δημοσίων Ἐργων θεωρεῖ αὐτὴ τὴν ἀρτηρία ἄγονη. Οἱ πρόδεδροι καὶ κάτοικοι ὅλων τῶν κοινοτήτων τοῦ Γράμμου ζήτησαν ἐπανειλημμένα τὴν ἀσφαλτόστρωσή του, γιατὶ τὸ χειμῶνα ἴδιαίτερα, γίνεται προβληματικὴ ἡ διάβασή του. Σὲ πολλὰ σημεῖα θυμίζει τὴν πρώτη του χάραξη:

Εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ τὰ χωριά μας ἡ ἀσφαλτόστρωση τοῦ τιμήματος ποὺ ἀρχίζει ἀπ' τὴν Πυρσόγιαννη καὶ φτάνει στὸ Πληράτι. Ξεφορτώθηκαν ποὺν ἀπὸ χρόνια τοιμεντοσωλῆνες σ' ὅλη του τὴν διαδομή. Ξαφνικὰ ἔκαναν φτερά γιὰ ἄγνωστη κατεύθυνση.

Φημολογήθηκαν ποσά καὶ

κονδύλια ἀπὸ Ἰταλικὲς ἐπανορθώσεις, χωρὶς ἀποτέλεσμα ὅμως. Τὸν περασμένο Νοέμβρην μιὰ κατολίσθηση κάτω ἀπ' τὸν "Αη - Μηνᾶ τῆς Πυρσόγιαννης διέκοψε τὴν συγκοινωνία, εὐτυχῶς γιὰ λίγες ὥρες.

Τὴν λύση ἔδωσε — μὲ δῆλα του τὰ χάλια — ὁ παρακαμπτήριος 2 χιλιομέτρων ποὺ συμβάλλει στὴν Ἐθνικὴ ὁδό. Μὲ ἐλάχιστα τεχνικὰ καὶ μερικὴ διάνοιξη, ὁ παρακαμπτήριος θὰ μᾶς ἀνακουφίσει ἀπὸ κάθε ἐνδεχόμενο. Κοντεύουν 30 χρόνια ἀπ' τὴν πρώτη διάνοιξη πούκανε ὁ στρατὸς γιὰ τὶς ἀνάγκες του. Ἀλλως μπορεῖ ἀκόμα νὰ συναντούσαμε κυρατεζῆδες μὲ μουλάρια...

Ο Σύνδεσμος τῆς Αθήνας

Ο Σύνδεσμος τῶν Πυρσογιαννιτῶν Ἀττικῆς στὶς 5 Δεκεμβρίου — ὅπως κάθε χρόνο — γιόρτασε μὲ λειτουργία στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἅγ. Κων.) τίνου ('Ομόνοια) καὶ δεξιώση τῶν μελῶν καὶ φίλων τῆς Πυρσόγιαννης στὴν αἰθουσα δεξιώσεων τοῦ ξενοδοχείου ΣΤΑΝΑΕΤ.

Στὴ συνέχεια πραγματοποιήθηκε ἡ τακτικὴ γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν μὲ τὰ παρακάτω θέματα:

- 1) Λογοδοσία ἀπερχόμενου διοικητικοῦ συμβουλίου.
- 2) Διάφοροι ἀνακοινώσεις

καὶ ἀνταλλαγὴ ἀπόφεων γιὰ ξητήματα τοῦ Συνδέσμου καὶ τὸν χωριοῦ.

3) Ἐκλογὴ νέου διοικητικοῦ συμβουλίου.

Ο Μιχάλης Μαρτσέκης, γενικὸς γραμματέας τοῦ Συνδέσμου ἀναφέρθηκε στὴ δράσην καὶ τὰ προσβλήματά του.

Απ' τὴν μεριὰ τοῦ περιοδικοῦ δι Τιμονίου Κονδύλων τόνισε τὴν ἀγάπη τῶν νέων καὶ τὴν διάθεσή τους γιὰ δουλειὰ τόσο στὸ Σύνδεσμο, ὃσο καὶ στὸ χωριό καὶ παρουσίασε τὸ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ τοῦ 1977, ἀποτέλεσμα συνεργασίας τῆς «ΠΡΟ

ΟΔΕΤΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ» καὶ τοῦ «ΑΡΜΟΛΟΓΙΑ».

Μὲ συγκινητικὸ ἐνδιαφέρον προωθήθηκε τὸ ἡμερολόγιο ἀπ' τὴν πρώτη κι ὅλας στιγμή.

Στὶς ἐκλογές τοῦ νέου διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Συνδέσμου ἐκλέχτηκαν οἱ: Πέτρος Φρόντζος, Μιχάλης Μαρτσέκης, Γκόρτσος Γιάννης, Παγώνης Τάκης, Περώνη Βασιλική, Κουρόλος Γιώργος καὶ Πάσχος Ήλίας.

Τὸ περιοδικὸ εὑχεταὶ δικαιωση στὶς ἐργασίες τοῦ «Συνδέσμου Πυρσογιαννιτῶν Ἀττικῆς».

Τὸ Ἡπειρωτικὸ Θέατρο

Μεγάλη ἀπήχηση βρήκε στὰ Γιάννενα καὶ στὴν ὑπόλοιπη Ἡπειρῷ η ἰδρυση τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡπειρωτικοῦ Θεάτρου.

Οἱ σκοποὶ τοῦ καταστατικοῦ ποὺ ἀνακοινώθηκαν εἶναι:

- Ἡ θεατρικὴ καλλιτεχνικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη στὸν Ἡπειρωτικὸ χῶρο.

- Ἡ διαφύλαξη τῶν πνευματικῶν παραδόσεων τοῦ τόπου καὶ ἡ προθήση τους.

- Ἡ πρόκληση τοῦ ἐνδιαφέροντος ὅστε νὰ γίνονται γνωστὰ τὰ καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ ἡ προσβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν καλλιτεχνῶν καὶ θεατρικῶν συγγραφέων.

- Νὰ καθιερώσει ἐπιμορφωτικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις.

- Νὰ δημιουργήσει παραπτήματα τοῦ θεάτρου στὸν εὐρύτερο Ἡπειρωτικὸ χῶρο.

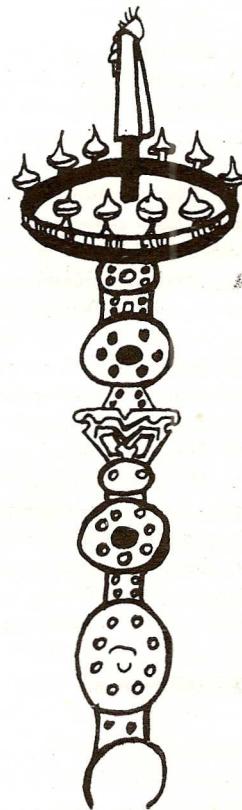
- Νὰ ἴδρυσει κινητὲς βιβλιοθῆκες ποὺ θὰ μεταφέρονται ἀπὸ χωριό σὲ χωριό για νὰ γί-

νει προσιτὸ τὸ βιβλίο στοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ καὶ νὰ βοηθήσει στὴ διάδοση τῶν γνώσεων.

Τὸ «Ἄρμολόι» χαίρεται καὶ πιστεύει στὴ δημιουργία τέτοιων κινήσεων γιατὶ ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι μόνο Ἀθήνα, ἀλλὰ οὔτε ἡ Ἡπειρος εἶναι μόνο Γιάννενα. «Ἄς τὸ προσέξουν αὐτὸ οἱ φίλοι μας, ἴδιαίτερα τῷρα στὴν ἀρχὴ τους.

Τὸ φωτεινὸ παραδειγμα τῆς «Πειραματικῆς σκηνῆς Βόλλου» ποὺ ξεκίνησε ἀπ’ τὰ χωριὰ τοῦ Πήλιου καὶ τῶν Σποράδων παίζοντας στὰ καφενεῖα, στοὺς προβλήτες καὶ στὶς πλατεῖες εἶναι ὁ μοναδικὸς δρόμος προσέγγισης καὶ ἐπικοινωνίας.

Οἱ «ὑποσχόμενες ποιότητες» ἔκει δοκιμάζονται ἀλλιῶς πλαστογραφοῦνται καὶ νοθεύονται στὶς πόλεις - βιτρίνες εἴτε λέγονται Γιάννενα, εἴτε Λάρισα, εἴτε ...

Τὸ Γυμνάσιο τῆς Βούρμπιανς

Μὲ καθυστέοντη δεκαετῶν ἴδρυθηκε γυμνάσιο στὴ Βούρμπιανη. Παλιότερα, πρὶν τὸν πόλεμο, τὸ σχολαρχεῖο τῆς συγκέντρων τὰ παιδιά ἀπ’ Ζλα τὰ γύρω μαστοροχώρια. Σαφάντα χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης ἐξυπηρετοῦνταν ἀπ’ τὸ μοναδικὸ γυμνάσιο τῆς Κόνιτσας. Τὰ περισσότερα χωρὶς

δρόμους μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ 1960 καὶ ἀνάγκαζαν τὰ παιδιά τους νὰ κατεβαίνουν μὲν ἕδα ὅρες δλόκληρες ὡς τὸ χωματόδρομο, γιὰ νὰ προφτάσουν λεωφορεῖο τῆς γραμμῆς ἢ τὰ τεραστικὰ φροτηγά γιὰ τὴν Κόνιτσα.

Πρὶν ἀπὸ 10 χρόνια τὰ σχολεῖα εἶχαν 50 ὡς 100 μαθητὲς

καὶ ἡ ἀνάγκη γυμνασίων ἦταν ἐπιτακτική. Σήμερα δὲν θὰ βοῆς στὰ μισά καὶ περισσότερα χωριά πάνω ἀπὸ 10 μαθητές. Τὸ γυμνάσιο τῆς Βούρμπιανης ἔχεται νὰ καλύψει τὶς ἀνάγκες μᾶς ἐγκατάλειψης.

Πολλοὶ θυμοῦνται πόσα παιδιά ἀπ’ τὰ χωριά μας δὲν μπό-

ρεσαν νὰ πᾶνε στὸ γυμνάσιο γιατὶ δὲν είχαν οἰκονομικὲς δυνατότητες καὶ τὸ γυμνάσιο τῆς Κόνιτσας μὲ τὰ μέτρα τοῦ καιροῦ ἤταν πολυδάπανο. Τὸ κληροδότημα τῶν Βουύμπιαντῶν ἔξασφαλίζει μόνιμη στέγη καὶ τροφὴ στὰ παιδιά τῶν γύρω χωριδιών.

Τὸ ὑπουργεῖο παιδείας πρόεπε νὰ προσέξει ίδιατερα γυ-

μνάσια σὰν τῆς Βούρμπιανης. Εἰδικότερα γιὰ τὸ συγκεκριμένῳ γυμνάσιο νὰ φροντίσει γιὰ τὴν ἐπάνδρωση μὲ καθηγητές, βιβλιοθήκες, ἐποπτικὰ μέσα καὶ πειρισσότερο ἀπ' ὅλα γιὰ τὴν δρομολόγηση κρατικοῦ λεωφορέου ἀπ' τὰ χωριὰ πρὸς τὴν Βούρμπιανη, γιατὶ τὰ πανδιὰ ἀναγκάζονται νὰ κάνουν μὲ τὰ πόδια διαδρομὴ 8 καὶ 10 χιλιομέτρων.

Ἐπίσκεψη στὸ Νομάρχη

‘Αγιτπροσωπεία τοῦ περιοδικοῦ μας μαξὶ μὲ τὸν πρόεδρο τῆς κοινότητας Διονύσιο Περούνη ἐπισκέφτηκε τὸν Νομάρχη Ιωαννίνων, κ. Νικόλαο Χανδ στὶς 15 τοῦ Νοέμβρη.

‘Αφορμὴ τῆς ἐπίσκεψής μας στάθηκε ἡ μοναδικὴ εὐασθησία καὶ ὀνταπόκριση ποὺ ἔδειξε στὴν ἐκδοτική μας προσπάθεια.

‘Απὸ τὴν στήλη αὐτὴ θέλουμε νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν κ. Νομάρχη καὶ τὸ Τμῆμα Δημοσίων Σχέσεων τῆς Νομαρχίας Ιωαννίνων γιὰ τὸ ἀμέριστο ἐνδιαφέρον τους. Σίγουρα δὲν τὸ κάνουμε ἀπὸ μικροτοπικὴ σκοπιμότητα ἀλλὰ ἐπιβάλλεται νὰ τὸ ποῦμε πώς ἡ ματιά τους καὶ ἡ στάση τους δίνει ἐλπίδες καὶ προοπτικὲς γιὰ τὰ χωριά μας.

Πιστώσεις

γιὰ δαστεχνικὰ

ἔργα

‘Ανακοινώθηκαν οἱ πιστώσεις γιὰ δαστεχνικὰ ἔργα στὸ Νομὸ Ιωαννίνων καὶ ὁ καταμερισμός τους κατὰ ἔργο καὶ περιφέρεια.

● Ο «ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ» τῆς Ἡπείρου, σχολιάζοντας τὴν εἰδηση γράφει: «Φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλυφθοῦν δλες οἱ ἀνάγκες ποὺ εἶναι πολλές, γιατὶ στὸν τομέα αὐτὸν ἡ περιοχή μας, ἀν καὶ διασκῆ στὰ δρεινὰ μέρη, δχι μόνο δὲν προσέχτηκε, ἀλλὰ καὶ παραμερίστηκε». Πάντως οἱ φετεινὲς πιστώσεις, ὅσο κι ἀν εἶναι μικρές, χωρετίζονται σὰν μιὰ καλὴ ἀρχή.

Θάνατοι

● Πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὴν Πυρσόγιαννη ὁ μάστορας Νίκος Κουρόλος σὲ ήλικια 82 χρονῶν.

Τὸ «ΑΡΜΟΛΟΤΙ» θὰ θυμᾶται μὲ συγκίνηση τὴν μεγάλη βοήθεια καὶ κατανόηση ποὺ δείξε δ μπάρμπα Νίκος στὴ συγκέντρωση ὑλικοῦ γιὰ τὰ μπλούκια μαστόρων στὴν Τουρκοκρατία.

“Ας εἶναι ἀλαφρὸν τὸ χῶμα τοῦ Τραχελάρων.

● Πέθανε στὴν Ἀθήνα καὶ κηδεύτηκε στὰ Γιάννενα δ Βασίλης Παγώνης σὲ ήλικια 76 χρονῶν.

Συλλυπητήρια στοὺς συγγενεῖς καὶ στὸ γιό του Τάκη Παγώνη θερμὸ συμπαραστάτη καὶ βοηθὸ τοῦ «Συνδέσμου Πυρσογιαννιτῶν Ἀττικῆς».

● Πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὶς Ἐλές Αιγίου σὲ ήλικια 74 χρονῶν δ χωριανός μας Ἡλίας Νοῦκος. “Ας εἶναι ἀλαφρὸν τὸ χῶμα τῆς ξενιτιᾶς ποὺ τὸν σκεπάζει.

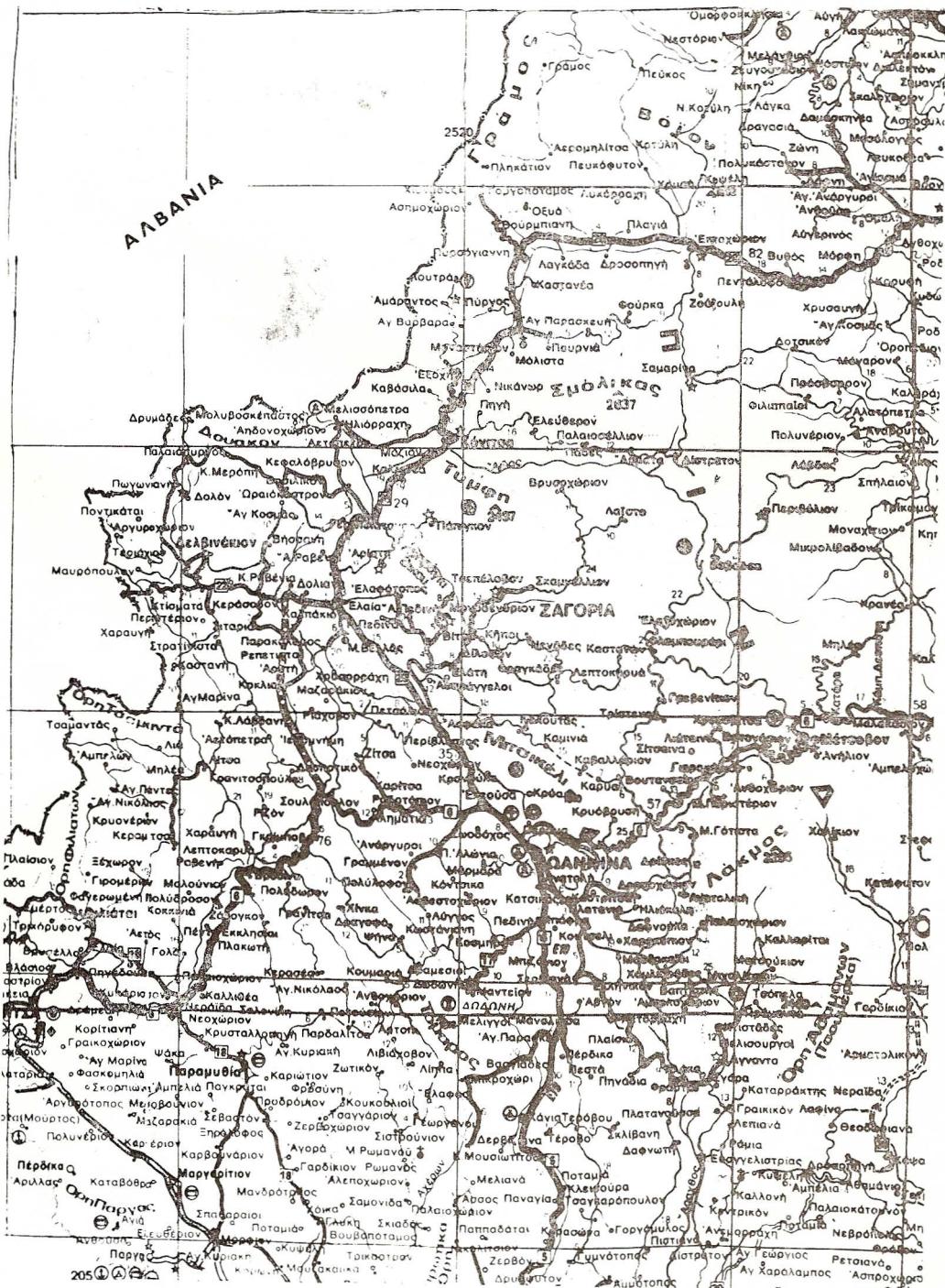
● Πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὴν Πυρσόγιαννη ἡ Λαμπτονή Χρυσάφη.

“Ας εἶναι ἀλαφρὸν τὸ χῶμα ποὺ τὴν σκεπάζει.

ἀπ' τό ημερολόγιο τοῦ 1977

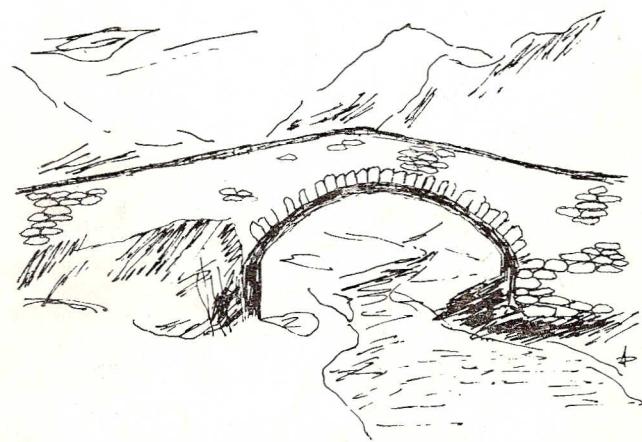

Κορη με τα ξανθά μαλλιά και με τα μαυρά ματιά,
κατεβα κατω κι ανοιξε την πορτα την καρενια
κι εχω δυο λογια να σου πω γλυκα και ζαχαρενια

Νέα έθνική δόδος Ιωαννίνων — Νεαπόλεως — Θεσσαλονίκης. Διαδρομή Γιάννενα — Κόνιτσα 62 χιλιόμ. Διαδρομή Κόνιτσα — Πυρούγιαννη 28 χιλιόμ. Διαδρομή Πυρούγιανη — Θεσσαλονίκη 279 χιλιόμ.

ΑΛΒΑΝΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΓΟΠΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΟ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΑ